

Головний редактор:
Тамара Вилегжаніна

Редакційна колегія:
Л. Бейліс, заст. головного редактора, канд. іст. наук; В. Бабич, канд. іст. наук;
С. Басенко; Л. Дубровіна, д-р іст. наук, чл.-кор. НАН України; Ю. Ворона (секретар); В. Загуменна, канд. пед. наук; В. Ільганаєва, д-р іст. наук; Т. Ківшар, д-р іст. наук; С. Кулешов, д-р іст. наук;
Н. Кушнарєнко, д-р пед. наук; В. Пашкова, канд. пед. наук; Л. Петрова, д-р пед. наук; Н. Розколупа; З. Савіна; В. Скарнь, канд. пед. наук; М. Слободяник, д-р іст. наук, чл.-кор. Міжнародної академії інформатизації; І. Цуріна; А. Чачко, д-р пед. наук, дійсний член Міжнародної академії інформатизації; Г. Швецова-Водка, д-р іст. наук; І. Шевченко, канд. пед. наук.

Комп'ютерний набір:
Леонід Бейліс, Юрій Ворона

Редактори: Світлана Басенко,
Наталія Маслова-Зоріна
Художник: Роман Чудновський

Верстка: Вікторія Пасічна

Фото для обкладинки:
Роман Чудновський

Журнал заснований
Національною парламентською
бібліотекою України

Регістраційний № KB 3254

Посилання на видання обов'язкові.
За зміст рекламних оголошень редакція відповідальності не несе. Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей. Редакція може опублікувати матеріали, не поділяючи точку зору автора.

Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції:
01001, м. Київ-1, вул. Грушевського, 1
Тел.: (044) 278-84-21
Факс: (044) 278-85-12
E-mail: planeta@nplu.org

© Державний заклад
"Національна парламентська
бібліотека України", 2009

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 2 866 від 31.05.07

Підписано до друку 14.05.2009.
Формат 60x84/8. Папір офсет.
Друк офсетний. Обл.-друк. арк. 11,7
Наклад 2000 прим. Зам. 50

Віддруковано в ДЗ "Нац. парлам. б-ка України"
Обкладинка ТОВ. «ПОЛІГРАФ»

Зміст

2, 3 с.

обкл. **Укази Президента України**

- 4 **Вилегжаніна Т.** Українська класична література – значний ресурс невичерпного натхнення
- 6 **Стрішенець Н.** Критерії відбору у процесі комплектування: американський досвід
- 11 **Васильєв О., Чьочь В.** Системи пошуку наукової інформації (Огляд)
- 16 **Москаленко О.** Розвиток нових технологій у Державній науково-технічній бібліотеці України
- 18 **Онищенко С.** Краєзнавчі ресурси на сайтах обласних бібліотек
- 22 **Некিপелова О.** Краєзнавчі електронні ресурси: погляд крізь призму сайту Центральної міської бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького ЦБС для дорослих м. Миколаєва
- 24 **Любаренко Л.** «Гоголь і Україна»
- 28 **Баркова О.** Перші та прижиттєві видання М. Гоголя з фондів бібліотек України: реалізація проекту цифрового та факсимільного відтворення
- 30 **Абдуллаєва Н.** Бібліографічний довідник "Українські бібліографи"
- 31 **Гаращенко О.** Від громадської до наукової: 110-річна історія Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського – історія успіху
- 35 **Головна бібліотека Дніпропетровщини**
- 35 **Димарчук З.** Бібліотека-музей у селі: знайомство зблизька (з практики роботи книгозбірні с. Середи Ємільчинського району Житомирської області)
- 37 **Книжка року'2008** (Підготувала **О. Александрова**)
- 38 **Дисертації**, захищені у 2007-2008 рр.
- 39 **Артамонова С.** Покликання – бібліотекар [Про Ольгу Михайлівну Думик]
- 40 **Душа твоя не знає віку...** [Про Лідію Савеліївну Скржипчак]
- 41 **Електронні бібліотеки світу** (підготував Ю. Ворона)
- 42 **Андрій Йосипович Лучко** (некролог)
- 42 **Наші автори**

З 10 листопада 1999 року журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата історичних наук

УКРАЇНСЬКА КЛАСИЧНА ЛІТЕРАТУРА – ЗНАЧНИЙ РЕСУРС НЕВИЧЕРПНОГО НАТХНЕННЯ

УКРАЇНСЬКА література зародилася у найдавніші часи і розвивалася відповідно до історичних етапів становлення Української держави. За допомогою мистецтва слова створено своєрідний заповіт минулих поколінь прийдешнім.

Початок зародження «літературної літератури» українські вчені-літературознавці ведуть від «Енеїди» І. Котляревського (1798), після якого були Г. Квітка-Основ'яненко, Т. Шевченко, П. Куліш, Марко Вовчок, І. Нечуй-Левицький, П. Мирний, І. Франко, М. Коцюбинський, Леся Українка і десятки інших талановитих авторів. Всі вони – класики, визнані часом і вдячними читачами багатьох поколінь. Їхні твори знайшли сьогодні місце у кожній бібліотеці України незалежно від регіонального рівня – від села до великого міста.

Одне з пріоритетних завдань бібліотек полягає у тому, щоб донести до читачів шедеври української класичної літератури шляхом проведення різноманітних масових заходів, організації книжкових виставок тощо. Причому у багатьох публічних бібліотеках саме через українську класичну літературу читачі відкривають відомі й невідомі сторінки української історії, пропонуючи читачам, наприклад, серію «Історія України в романах» видавництва «Фоліо», до якої входять твори І. Багряного, П. Загребельного, Ю. Смолича, В. Барки, Ю. Мушкетика та ін.

Зауважимо, що зв'язок «бібліотекар – читач – українська класика» має комплексний характер і саме це певною мірою може визначати ефективність шляхів його забезпечення.

І тут постають питання: як читають класичну літературу сучасні читачі – за потребою чи за велінням душі, і що ж може зробити сучасний бібліотекар для того, аби наблизити користувачів до української класичної літератури?

Бібліотечна громада країни віддає велику шану українським літературним класикам, відзначаючи їхні ювілеї, особливо якщо та чи інша видатна особистість життєвими або творчими шляхами пов'язана з певним регіоном. Майже кожна обласна книгозбірня щорічно готує календарі знаменних і пам'ятних дат, методико-бібліографічні матеріали, які допомагають бібліотекам нижчого рівня у популяризації творів української класики.

В останні роки, мабуть, найбільшу кількість видань – методичних рекомендацій, порад, бібліографічних покажчиків тощо – було створено провідними книгозбірнями обласних центрів до 150-річчя від дня народження Івана Яковича Франка. «Апостол духу, Каменярь», «Духовний пророк нації», «Мойсей української літератури», «Титан праці і думки» – такі гучні назви мали методико-бібліографічні матеріали, які готували ОУНБ до ювілею письменника у 2006 році [2; 4–6].

Низку матеріалів було видано до 135-річчя геніальної поетеси і драматурга Лесі Українки, чії твори стали класикою вітчизняної літератури [7; 8].

Українська класична література постає як оригінальна, стилістично багата, різномірна й неповторна. Її набуток – багатющий. Як у ньому зорієнтуватися, простежити літературний процес? Це питання допомагає вирішувати літературна бібліографія, яка покликана за допомогою інформації про друковані джерела сприяти їхній популяризації, дослідженню історії й теорії літератури, підготовці наукових видань творів художньої літератури, вивченню літератури в навчальних закладах. Зазначений вид бібліографії має на меті створювати інформаційне поле для тих, хто цікавиться літературою в різних аспектах. Для цього упорядковуються бібліографічні посібники – науково-допоміжні та рекомендаційні, ретроспективні й поточні, різні за читацьким призначенням, територіальними і хронологічними рамками.

Національна парламентська бібліотека України як один із провідних центрів бібліографування робить свій внесок у розкриття скарбниці красного письменства, у справу популяризації творчості класиків української літератури. Так, рекомендаційний анований бібліографічний покажчик «Художня література. Критика. Літературознавство» подає інформацію про нові видання сучасних авторів і перевидання українських класиків, що з'явилися за півріччя.

Надзвичайно важливою у справі популяризації життя і творчості класиків української літератури є персональна бібліографія. Одним із найкращих посібників персонального характеру є покажчик «Григорій Сковорода, 1722–1792», виданий НПБУ спільно з Національним музеєм літератури України.

До ювілеїв славетних письменників підготовлено покажчики «Тарас Шевченко (1989–2003)» [1] та «Видання Миколи Гоголя в Україні (1831–1923)» [10].

Вагомим внеском у справу популяризації творчості письменників періоду новітньої української літератури стала серія покажчиків «Повернуті імена». У чотирьох випусках представлені бібліографічні матеріали, присвячені В. Винниченку, М. Хвильовому, В. Підмогильному, Б. Лепкому, М. Кулішу та ін., чії імена та твори тривалий час були заборонені або призабуті. Нині їх по праву можна вважати класиками.

Цей ряд продовжує серія посібників «Шістдесятництво: профілі на тлі покоління», присвячених яскравій когорті українських літераторів

Т. Вилегжаніна

другої половини ХХ ст., представникам молодії зухвалої сили, що ламала стереотипи, прагнула утверджувати у суспільстві нові тенденції й волелюбні настрої. Це: В. Шевчук, І. Жиленко, Л. Костенко, І. Світличний, Є. Свертюк, Є. Гуцало, М. Вінграновський, В. Симоненко та ін.

Джерелом інформації про українську художню літературу та літературознавство в ретроспекції можуть слугувати бібліографічні покажчики загально-го характеру. Серед них чотири випуски «Друкованого зведеного каталогу україномовної книги державних бібліотек та музеїв України, 1798–1923», а також видання «Українська книга у фондах Національної парламентської бібліотеки України»; ряд систематичних покажчиків змісту періодичних видань та збірників літератури – часописів: «Слово і час» за 1990–1999 рр., «Кур'єр Кривбасу» (1994–2004), «Наука і культура. Україна». Вип. 1-31 (1966–2002).

Глибокому пізнанню української класики сприяє різноманітність форм роботи. Так, цікаві збірники сценаріїв «Творча майстерня» готує Херсонська ОУНБ ім. О. Гончара. Наприклад, до 6-го випуску включено сценарії літературно-музичної композиції за віршами Т. Шевченка, покладеними на музику, літературного вечора, присвяченого творчості Б. Лепкого [9].

Ми не ставимо за мету перерахувати всі доробки регіональних публічних бібліотек стосовно популяризації української класичної літератури. Адже їх багато за різними формами, обсягами, креативними думками. На жаль, всі ці доробки здебільшого невідомі бібліотечним фахівцям, і вони створюють свої чи дублюють існуючі форми, сценарії, витрачаючи на це час, якого так не вистачає. Тому, шановні колеги, ми звертаємося з пропозицією публікувати ваші сценарії (повні тексти або посилання на ваші сайти) на порталі «Бібліотечному фахівцю», який супроводжує НПБУ (<http://profy.nplu.org>).

Саме в електронному середовищі можна розгорнути дискусію щодо нових фактів та методологічних підходів до української класичної літератури. Таким приводом для обговорення може стати, наприклад, монографія професора Київського національного університету імені Тараса Шевченка М. Наєнка «Художня література України: від міфів до реальності» [3]. На думку автора, українська література на декілька століть давніша за російську, але після приєднання України до Московського царства (1654) вона опинилася в колоніальних умовах і протягом майже 350 років переслідувалася російськими політиками і навіть письменниками. Але, попри все, досягла виняткових художніх успіхів завдяки творчій енергії І. Котляревського, Т. Шевченка, Марка Вовчка, І. Нечуя-Левицького, І. Франка, Лесі Українки й інших літературних класиків.

Школярі читають класику в рамках навчальної програми. Та останнім часом любителі книги все частіше звертаються до класичної літератури, перечитують її, як вони кажуть – для душі.

І тут доречно навести відповідь головного редактора видавництва «Факт» Л. Фінкельштейна на запитання порталу «Буквоїд», що, на його думку, слід читати: «Раджу усім прочитати українську класику, ... тому що і письменник, і читач, які не знають власної класики, ніколи не стануть письменником і читачем». Далі відомий видавець дає такі поради: «Не думайте, що у школі ви прочитали всю українську класику. Вона не прочитана. Там є блискучі речі. У того ж Івана Франка. Він писав блискуче кримінальне читиво. Читайте Івана Франка! Тарас Шевченко – не тільки Кобзар. Ніхто не знає його текстів. Зі школи пам'ятають «Катерину». Читайте лірику! Читайте Лесю Українку. Кількість драм, написаних Шекспіром, знають усі. А те, що Леся Українка написала 28 драм і в цьому вимірі вона очолює список світових драматургів, не знає ніхто. Читайте драми Лесі Українки! Читайте українську поезію, яка має вимір світового гатунку. Це і «шестидесятники» – Стус, Калинець, «вісімдесятники» – Римарук, Забужко, Малкович. Це – велика література».

Інтерес до читання класичної літератури у суспільстві існує, і це підтверджують вивчення попиту користувачів, які вже протягом десятиліть проводять НПБУ.

Найбільш цінними результатами цих досліджень є матеріали щодо незадоволеного читацького попиту та інформація про сучасні читацькі уподобання. Отримані дані використовувалися для більш повного задоволення запитів користувачів і слугували своєрідним банком даних спочатку при формуванні репертуару «Української бібліотечної серії», пізніше – при відборі книг для поповнення фондів публічних бібліотек кращими художніми творами національної та світової літератури, науково-популярними і довідковими виданнями за Державною програмою розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки.

Як показало вивчення, в основі списку незадоволеного читацького попиту виявились твори української класичної літератури. Аналіз шкільної програми з української літератури для 5-12 класів показав, що переважна більшість у списку – це твори, котрі входять саме до неї. «Лідерами» незадоволеного попиту стали твори: І. Багряного, У. Самчука, І. Нечуя-Левицького, І. Франка, О. Олеся, О. Кобилянської, П. Куліша, П. Загребельного та ін. Тому за Державною програмою у 2004–2008 рр. понад 80% видань з вищеназваного списку було закуплено для публічних бібліотек України тиражами від 2 000 до 17 300 прим.

Серед різноманітних за темами, жанрами українських книжок класичні твори посідають значне місце, більше того, українська класика стає брендом національного книговидавництва. Це твердження можна проілюструвати на прикладі декількох відомих видавництв України.

Видавництво «БАО» (м. Донецьк) випускає серію «Українська класична література», що включає твори Т. Шевченка, І. Котляревського, Лесі Українки та ін.

Видавництво «Фоліо» (м. Харків) – серію «Українська класика», до якої ввійшли видання Марка Вовчка, П. Мирного, Т. Шевченка, М. Коцюбинського і т. ін. Твори П. Загребельного видано у серії «Українська література ХХ століття».

Видавництво «Велес» (м. Київ) готує серію «Класика української літератури» (твори П. Куліша, І. Багряного, І. Франка).

Нову серію – «Українські класики», яка складається з 12 томів художньої прози й поезії, представило видавництво «Ранок» (м. Харків). Унікальним є художнє оформлення серії: якщо всі її томи розташувати на полиці за порядком, то разом їхні корінці складуть картину українського художника С. Васильківського.

На форумі видавців у Львові (2008) було відзначено серію «Текст+Контекст» видавництва «Факт» (м. Київ), мета якої дати «новий погляд» на українську класичну літературу.

Саме на видання творів класиків української літератури, зокрема повних зібрань їхніх творів і літературних архівів, а також на започаткування випуску серійних видань «Літературний архів української класичної літератури», «Архіви репресованих письменників-класиків», «Епістолярна спадщина українських класиків» націлює Указ Президента України «Про деякі заходи щодо популяризації класичної української літератури та збереження літературної і культурної спадщини» [11]. Адже українська класична література визнана світом, вона увійшла до золотого фонду світової літератури, стала невід’ємною складовою культурної та історичної пам’яті людства.

Список використаної літератури

1. Тарас Шевченко : бібліогр. покажч. : 1989–2003 рр. / Нац. парлам. б-ка України ; уклад. Г.І. Гамалій. – К., 2004. – С. 238.
2. Каменяр поступу : (метод. рек. б-кам до 150-річчя від дня народж. І.Я. Франка (1856–1916) / Івано-

Франків. ОУНБ ім. І. Франка ; уклад. Г.М. Колотило. – Івано-Франківськ, 2005. – С. 25

3. Наєнко М.К. Художня література України. Ч. 1 : Від міфів до реальності / М.К. Наєнко. – К. : Просвіта, 2005. – С. 656.

4. Апостол духу, Каменяр : метод. поради : (до 150-річчя від дня народж. І.Я. Франка) / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Ю.В. Чечко. – К., 2006. – С. 26.

5. Духовний пророк нації : (до 150-річчя від дня народж. укр. письм., вченого і громад. діяча І. Франка) : метод.-бібліогр. матеріали / Волин. ОУНБ ім. О. Пчілки. – Луцьк, 2006. – С. 24.

6. Матеріали до літературного вечора «Любові три явилось мені...» : інтимна лірика Івана Франка : (до 150-річчя від дня народж.) // Письменники-ювіляри 2006 року : метод.-бібліогр. матеріали на допомогу бібл. працівникам / Сум. обл. універс. наук. б-ка. – Суми, 2006. – Вип. 20. – С. 11–22.

7. «Ні, я жива! Я буду вічно жити» : (метод. та бібліогр. матеріали до 135-річчя від дня народж. Лесі Українки) / Полтав. обл. універс. наук. б-ка ім. І.П. Котляревського ; підгот. І.І. Безпалько. – Полтава, 2006. – С. 21.

8. «Довго по світу між вами гомонітиме пісня моя» : збірка матеріалів до 135-річчя від дня народж. Лесі Українки / НМВ ОУНБ. – Житомир, 2007. – 43 с. – (Бібліотечна практика; вип. 4).

9. «Живи в мені! Ти, спів святий Тараса...» : (літ.-муз. композиція за віршами Тараса Шевченка, покладеними на музику) : [сценарій] // Творча майстерня : зб. сценаріїв / Херсон. обл. універс. наук. б-ка ім. Олесея Гончара. – Херсон, 2008. – Вип. 6. – С. 4–8.

10. Видання Миколи Гоголя в Україні (1831–1923) : наук.-допом. покажчик / Держ. заклад «Нац. парлам. б-ка України» ; уклад. І.О. Негрейчук ; наук. ред. В.О. Кононенко. – К., 2009. – 56 с.

11. Про деякі заходи щодо популяризації класичної української літератури та збереження літературної і культурної спадщини : Указ Президента України від 22 квіт. 2009 р. № 260-2009 // <http://zakon.rada.gov.ua>

З ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ КОЛЕГ

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ ДОКУМЕНТІВ У ПРОЦЕСІ КОМПЛЕКТУВАННЯ: АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД

Розглянуто різні погляди на критерії відбору документів в американському бібліотекознавстві, їхню еволюцію та особливості в епоху Інтернету

Відбирай книги, які ведуть до розвитку та збагачення життя.

Х. Хейнс

КОМПЛЕКТУВАННЯ бібліотеки починається з відбору документів. Нині йому підлягають видання чи їхні види у різних формах – друкованій або електронній. Саме це, а ще

можливості онлайнного доступу до видань без необхідності мати їх у бібліотеці, внесли до процесу відбору корективи, котрі до кінця не осмислені нинішнім поколінням бібліотекарів. Так, якщо раніше, приміром під час передплати, бібліотекар лише визначав її обсяг та конкретний перелік видань у межах фінансування, то нині він має у своєму розпорядженні

Н. Стрішенець

кілька можливостей. Це – передплата друкованих або електронних видань чи поєднання обох, але у певному співвідношенні; використання МБА і електронного доставляння документів замість передплати; поєднання їх з передплатою і т. ін. При цьому зауважимо, що при передплаті електронної періодики її перелік, як правило, визначається вже постачальником, а не бібліотекарем, адже передплачуються зазвичай готові бази даних чи галузеві добірки.

Додається також необхідність вирішення низки фінансових питань: крім розподілу коштів на періодичні та книжкові видання, тепер потрібні кошти не лише на паперові та е-ресурси, а й одночасно на доставляння документів, комп'ютерне, технологічне забезпечення, сплату за електронний доступ. Важливим при цьому є вміння проводити ділові переговори з постачальниками, особливо зарубіжними, для чого треба орієнтуватися в питаннях законодавства щодо авторського права, ліцензування, ціноутворення тощо.

Відбір стає складним комплексним процесом, що потребує від бібліотекаря неабияких знань. Інше його називають мистецтвом, більшість же вважає наукою, намагаючись відповідно сформулювати основні засади та принципи відбору, виробити критерії. Особливе місце ці питання займають в американському бібліотекознавстві. Достатньо зазначити, що відбору присвячувалися цілі книги, до числа яких входять і видання Американської бібліотечної асоціації (АБА) початку минулого століття – «Відбір книг» Е. Беском [1] та підручник Ф. Драрі «Відбір книг» [2], сучасні друки – «Відбір книг для бібліотек» Р. Бродуса [3], «Відбір матеріалів до бібліотечних фондів» [4] та ін.

Сьогодні, в умовах зростання обсягів та урізноманітнення видавничої продукції, появи нових носіїв і водночас нестачі коштів, обмеженості площ книгозборищ, питання відбору, і особливо його критеріїв, потребують посиленої уваги українських бібліотекарів та вивчення ними існуючого досвіду, у т. ч. зарубіжного.

У нещодавно виданому у США словнику бібліотечної та інформаційної термінології Д. Рейтц знаходимо таке визначення критеріїв відбору (selection criteria): «Набір правил, що їх використовують бібліотекарі для прийняття рішення про включення видання до фонду; ці правила зазвичай містять перелік тем чи галузей знань, що мають бути охоплені, рівень спеціалізації, види видань, рівень ретроспекції, формат (видання з великим шрифтом), недруковані матеріали, скорочені видання і т. д.» [5, 644]. У словнику зазначено, що критерії відбору, як правило, відображають місію бібліотеки та інформаційні потреби її користувачів, але на рішення з відбору також впливає фінансовий тиск та оцінки у формі рецензій, списків рекомендованої літератури та інших засобів відбору [5, 644].

Звернемося до історії розвитку критеріїв відбору в американському бібліотекознавстві. Видатні американські бібліотекарі ХІХ – початку ХХ ст. –

директори Бібліотеки Конгресу США Г. Патнем, Е. Споффорд [докладніше про них див. 6] та автор Десяткової класифікації М. Дьюї розглядали відбір за одним головним критерієм – виділення матеріалів найвищої якості. Недаремно А. Боствік, який певний час був президентом АБА, у своїй книзі «Американські публічні бібліотеки», виданій у 1929 р., висунув дуже високі вимоги до комплектаторів, уклавши досить широкий список рис, якими ті мають бути наділені [7].

Одним із перших систематизованих критеріїв відбору розробив Ф. Драрі [2]. Відбір розглядається ним як багатоаспектне поняття, до якого можна застосувати певні критерії. Дослідник розробив досить розлоге керівництво для комплектатора. Наведемо деякі з вироблених ним критеріїв відбору, які хоча й звучать досить старомодно, а нерідко й просто є спірними, втім варті того, щоб їх нагадати:

- намагайся вибирати найкраще з кожного предмета, але не вагайся додати посереднє видання, яке буде читатися, аніж найліпше видання, котре залишиться нечитаним;

- доцільніше брати дублети найкращих книг, аніж комплектувати багато; класику бери привабливо видану;

- вибирай позитивне – не просто хороші книги, а корисні;

- розвивай краєзнавчий історичний фонд – ці видання будуть шукатися, перш за все, у бібліотеці аніж деінде;

- розвивай програму відбору, що буде відповідати потребам і запитам громади й розвиватиме її інтелектуальний рівень, таким чином підвищуючи суму її систематичних знань [8, 86–87].

Ф. Драрі, як і А. Боствік, розробив перелік важливих характеристик, якими мали володіти комплектатори. Він налічує 24 позиції і є досить вражаючим. Бібліотекар, який займається відбором, повинен бути розсудливим, розумним та кмітливим, акуратним, швидким, працьовитим, здоровим, мати уяву і т. ін.

Втім головна проблема відбору видань для публічних бібліотек, яку намагалися розв'язати Ф. Драрі, А. Боствік й інші автори, полягала у вирішенні дилеми, що важливіше: якість відбраного фонду чи задоволення запитів читачів, себто якість чи попит. Відбирати видання відповідно до уподобань читачів і мати ризик сформувати фонд із одних бестселерів та іншої запитуваної літератури не завжди високого рівня чи збирати найкраще (з точки зору бібліотекаря) та мати ризик залишитися без читачів. Різні автори по-різному підходили до розв'язання цієї проблеми. Пропонувалося орієнтуватися на «середні смаки читачів» [7], робити акцент більше на їхні інтереси, аніж на цінність окремих книг [9], керуватися ступенем використання видань [10] тощо.

Цікаво, що один із дослідників серед чинників, котрі у другій половині 1960-х років внесли зміни у практику розвитку фондів у США, називає той факт, що у багатьох великих та середніх публічних бібліо-

теках, які мали численні філії і в яких практикувався централізований відбір, порівняно низько оплачувані працівники централізованих відділів комплектування прийняли філософію, спрямовану на задоволення запитів читачів «Give 'Em What They Want» («Дайте їм, що вони хочуть») [11, 678]. Самі бібліотекарі, які керувалися запитом читачів («Give 'Em What They Want»), визнали, що, купуючи за їхніми побажаннями у багатьох примірниках бестселери, бібліотека перетворювалася лише у книгозбірню популярної літератури або бібліотеку-книгарню [11].

У 1981 р., напередодні електронної революції, Р. Гарднер опублікував книгу «Бібліотечні фонди: Їх походження, відбір та розвиток» [12], у якій розділ щодо відбору також розпочинався з дискусії «попит чи якість». При цьому наголошувалося на необхідності вироблення критеріїв відбору. Стосовно поглядів самого автора, то, відстоюючи необхідність досягнення компромісу при дотриманні обох критеріїв, він досить чітко стає на бік якості. Список критеріїв відбору Р. Гарднера налічував цілих 18 пунктів [12, 185–186]. Пізніше це спонукало К. Холлемана згрупувати за блоками весь перелік для зручності користування ним: критерії якості (авторитетність, точність даних, безсторонність/неупередженість, свіжість даних, відповідність обсягу, глибина розкриття); критерії релевантності потребам бібліотеки (відповідність, релевантність, потенціал бібліотеки); естетичні та спеціальні аспекти (інтерес, організація, стиль, естетичні якості, технічні аспекти, фізичні характеристики та особливості) і нарешті – критерії оцінювання [13, 701].

Американськими бібліотекарями розроблено достатньо цікаві критерії оцінювання книги. В англійській мові й, відповідно, в американському бібліотекознавстві вживаються два терміни на позначення українського поняття «оцінка», «оцінювання» (книги): *evaluation* та *assessment*. *Evaluation* – це оцінка якості самої книги, її внутрішньої цінності. Ось деякі з таких критеріїв: зміст чи тема; мова; новизна; правдивість, достовірність; стиль написання, естетичні аспекти; повнота та обсяг трактування; репутація, авторитетність автора, видавця, редактора, рецензентів; географічне покриття; наукова якість; частота посилань у бібліографіях чи цитуваннях; точки доступу до тексту (наявність допоміжних покажчиків, рівень докладності змісту на початку чи наприкінці книги); фізична якість (наявність ілюстрацій, папір та оправа, формат, друк); унікальність змісту та ін. [14, 107–108]. *Assessment* – оцінка книги з точки зору потреб читачів, існуючого фонду, місії бібліотеки та зобов'язань всередині консорціуму. Можуть використовуватися додаткові критерії: можливість опрацювання, використання (мікроформи, компакт-диски) та зберігання документа. Розробляються також кількісні критерії відбору [15].

Розглянемо, чи еволюціонували поняття критеріїв відбору в електронну епоху, які особливості є характерними для цього етапу розвитку?

Деякі базові критерії відбору суттєво змінилися ще до появи електронної інформації у зв'язку зі значним збільшенням друкованої продукції, починаючи з 1960-х років, та поступовим зростанням цін. Загалом же, – як вважає К. Холлеман, – усі чотири базові критерії, на які вказував у 1981 р. Р. Гарднер [12], більшою чи меншою мірою діють і сьогодні (якість, релевантність, естетичні та спеціальні аспекти, ціна) та залишаються базовими критеріями відбору [13]. Хоча протягом часу змінилося значення деяких із них, і помітно – контекст, в якому вони діють.

П. Метц якість, релевантність, рівень відповідно до коштів називає головними критеріями відбору друкованих видань і пропонує застосовувати їх разом з іншими в е-середовищі [16, 714]. Приміром, для визначення якості та релевантності видань тестовий доступ до них напередодні передплати може бути надано значно ширшій аудиторії, ніж зразок друкованого видання. Це, на думку автора, полегшує оцінювання видань перед передплатою.

Поняття якості в електронному середовищі є більш контраверсійним. При так званому макровідборі, тобто передплаті готових електронних збірань, що пропонуються постачальниками електронних ресурсів, такими як Ебско, Шпрінгер чи Ельзевір, страждає і якість відбору, і релевантність. Передплачуючи готові повнотекстові бази даних електронних журналів, бібліотеки, з одного боку, придбають величезну кількість не використовуваних видань, з іншого – можуть пропускати при цьому стільки ж корисної журнальної інформації.

К. Холлеман зауважує, що деякі бібліотекарі навіть порівнюють включення постачальниками всіх своїх назв до великих баз із вкиданням їх до кухонної стічної труби, яка символізує нікчемність, невартісність, непотрібний додаток [13, 703]. Як приклад дослідник наводить висловлювання одного з авторів, який вважає, що «ScienceDirect є для Ельзевіра способом, що уможливорює такі прибутки завжди, оскільки бібліотеки та консорціуми купують все, що там є, тим самим підтримуючи все, що Ельзевір вирішить публікувати, чи то занадто дороге, чи посереднє, (чи гірше) за якість» [13, 703–704].

Як вихід пропонується відбирати для передплати лише найважливіші журнали, а решту публікацій купувати окремо, постатейно, оскільки читачі зазвичай шукають інформацію, а не журнали. Хоча при цій моделі, зауважує автор, може втрачатися рівноправність у доступі до інформації. Так, у традиційних вишівських бібліотеках, за винятком незначних переваг у видачі книг викладачам порівняно зі студентами, найбідніший студент має однаковий з професором доступ до матеріалів. За вказаним вище сценарієм, лише викладачі та студенти-випускники найчастіше користуються пільгами при постатейному придбанні [13, 702–703]. Однак захисники зміни парадигми на придбання за запитом можуть заперечити, що бібліотека сама може купувати статті, необхідні читачам, за тими ж ціна-

ми, що й передплата, або ще дешевше. Як вважає К. Холлеман, майбутнє пропонує лише вибір між придбанням, як він висловлюється бібліотечним сленгом, “by the drink” (передплата головних видань і постатейна купівля інших) та “the kitchen sink” (купівля великих баз, усього гамузом) [13, 704].

Відбір періодичних видань в умовах їхнього значного подорожчання набув нових особливостей. С. Шварц, зробивши огляд понад 200 публікацій, присвячених «кризі періодики», рекомендував при відборі проводити обов'язковий аналіз вартості журналу та ступеня його використання і, як економічний наслідок, – відмовлятися від передплати дорогих, маловикористовуваних журналів, а для обслуговування читачів залучати систему доставляння документів [17, 115]. Т. Нісонгер підкреслював важливість підвищення уваги до доставляння документів, яке «відбивало професійне зростання акценту на доступі як альтернативі мати документ у фондах» [18, 30].

Що ж до такого критерію, як спеціальні або технічні аспекти е-продукту, то його фізичні характеристики може бути важко визначити, адже раніше під ними розуміли якість шрифтів у виданні, довговічність паперу, рівень ілюстрацій тощо [13, 701–702], а в нових умовах – це зручність інтерфейсу, пошукові можливості баз даних, система посилань, умови доступу і т. ін.

Вартість чи ціна як критерії відбору зазнали чи не найбільших змін. Перехід до е-ресурсів спричинив зростання кількості й впливу бібліотечних консорціумів. Видавці зливаються й об'єднуються у потужні утворення, тому й у середовищі бібліотек простежується тенденція діяти колективно, аби розподіляти фінансові витрати на дорогі електронні продукти та мати цінові знижки. Згадувана вже практика збирання назв в один агрегований продукт також значно ускладнює процес формування та структуру ціни. Існує, наприклад, система знижок при певному поєднанні продуктів та послуг у таких великих видавців і постачальників, як Ебско, Ельзевір, Шпрінгер. На формування ціни на електронні видання впливає й кількість одночасних користувачів та потенційних читачів у цілому і т. п., що не має жодного значення при встановленні ціни на друковані видання.

Особливістю ціноутворення на електронні ресурси є те, що початкова ціна може вводити в оману, залишаючись прийнятною чи навіть досить низькою на початку, і значно зрости при подовженні передплати або ліцензії. Цей процес є дуже характерним для сучасної ситуації з передплатою іноземних електронних ресурсів в Україні. К. Холлеман напівіронічно, напівсерйозно цитує такий знайомий вислів К. Маркса «від кожного за здібностями, кожному за потребами» (“from each according to his abilities, to each according to his needs”) стосовно цінової політики видавців, які знаходять шлях до максимальних прибутків, одержуючи найбільшу кількість грошей від передплатників, здатних їх заплатити [13, 704–

705]. З англійської мови перша частина афоризму також може перекладатися «від кожного за платоспроможністю...» (ability – здібність, здатність, але й платоспроможність). Він якнайкраще характеризує нинішню дуже складну цінову політику видавців.

Купуючи книгу чи друкване періодичне видання, завжди можна звірити ціну за каталогами чи прайсами видавництва, розраховуючи при цьому на знижку. На електронні ж продукти немає заздалегідь встановлених цін, і це дає можливість видавцям визначати їх індивідуально для кожного випадку відповідно до платоспроможності передплатника. П. Метц також вказує на те, що видавці нерідко штучно занижують ціну на електронні видання, щоб пришвидшити міграцію від друкованих до електронних, а потім значно підвищують їх у майбутньому [19]. Саме це є дуже характерним для сучасного процесу передплати зарубіжних електронних журналів в Україні.

Американських бібліотекарів хвилює те, що значні суми грошей, витрачаються на продукти, котрі не запитуються читачами, а з нового передплатного періоду зникають взагалі, тобто не несуть будь-якої, навіть потенційної користі від витрат на відміну від друкованих, аудіо чи тих же мікрофільмованих матеріалів.

Деякі інші критерії, а саме: ступінь і особливо вартість кожного використання, пропонують вважати головними при відборі Д. Ягушевські та Л. Пробст, наголошуючи при цьому на якомога повнішому аналізуванні електронної статистики щодо звернення до документів, незважаючи на існуючі різні методики такої статистики [20].

Критеріям відбору у кіберпросторі, науковим дослідженням відбору матеріалів у нових умовах також присвячено роботи Д. Ковач та ін. [21]. Т. Девіс зазначає, що критерії відбору е-ресурсів еволюціонували від тих, котрі були встановлені для друкованих документів і передбачають більш «широкий набір критеріїв», щоб охопити нові продукти і методи доступу [22, 391]. Р. Міллер також вважає, що критерії відбору значно змінювалися з переходом до нових видів документів [23].

Таким чином, наповнення всіх основних критеріїв, особливо якості, релевантності й ціни, набуває у сучасному е-середовищі нових рис, і жоден з критеріїв не є беззастережним та універсальним. При виборі між передплатою одних видань і постатейною купівлею інших та придбанням великих, сформованих постачальником баз, очевидно, що якість і ціна одержать перевагу у першому випадку, бо бібліотеки тоді придбають лише найкращі й найпотрібніші матеріали, а не повний їхній набір. Щодо коштів, то це вигідно. Втім потреби потенційних користувачів при такому підході можуть залишитися неврахованими. Е-періодика дає читачам більші пошукові можливості, які були недоступні у друкованому середовищі. Шукаючи необхідну статтю, користувач легко може натрапити на інші, невідомі йому раніше матеріали потрібної тематики.

Друкована книга залишається найкращим носієм для тривалого і поглибленого навчання й читання за змістовністю думки та складністю аргументації. А електронний продукт може бути найліпшим носієм у наукових напрямках, що швидко розвиваються, змішаний – друкований і електронний – в інших дисциплінах. Принцип постатейного придбання (“by the drink”), очевидно, може бути визнаний ефективнішим при забезпеченні потреб одних наук, тоді як придбання великих агрегованих баз (“the kitchen sink”) – краще служити в іншій галузі. Д. Петрик наводить дані опитування, в якому бібліотекарі, зокрема, відзначили загальне скорочення числа друкованих та мікрофільмованих періодичних видань, видань, що продовжуються, у порівнянні з попереднім періодом, що свідчить про зростання кількості електронних [24]. Хоча вони обережні стосовно певних галузей, де друковані варіанти мають перевагу над електронними, наприклад, коли йдеться про архітектурні журнали з кольоровими фотографіями та ілюстраціями.

У нових умовах спостерігається не лише вплив об’єктивних факторів на відбір, його критерії. Достатньо видимим та неприхованим є вплив чи тиск з боку комерційних власників баз даних на бібліотекарів з тим, щоб вони відмовилися від принципів відбору. На думку К. Холлемана, цей тиск здійснюється для того, щоб виглядати проактивними щодо майбутнього; щоб купувалися зібрання матеріалів, відібрані видавцями безвідносно до потреб кожної бібліотеки; щоб припинити комплектування й відповідати лише на запити, тощо [13, 709].

Свої особливості мають критерії відбору ресурсів з Інтернету. Крім того, що вони повинні відповідати політиці й принципам комплектування, Л. Пітчманн, приміром, з огляду на те, що це Інтернет-ресурси, пропонує докладний набір таких критеріїв не лише щодо відбору, а й стосовно доступу, управління контентом, підтримки користувача [25]. Т. Нісонгер додає, що критерії відбору електронних ресурсів мають включати, окрім доступу, про що вже йшлося, також такі питання, як дублетність форматів (наявність друкованої версії публікації), архівування та збереження [26].

Таким чином, критерії відбору у нових умовах, окрім іншого, пов’язані з технологічними, правовими і консорціальними проблемами.

Вироблення критеріїв відбору допомагає уникнути, наскільки це можливо, суб’єктивізму при відборі видань та їхнього формату. Такі критерії, звичайно, різняться залежно від типу бібліотеки, обсягу її фондів, завдань. На допомогу може прийти ретельно розроблена політика відбору (selection policy), тобто офіційно сформульовані принципи та критерії відбору книг та інших матеріалів.

Отже, хоча критерії відбору і різняться залежно від типу, наявних фондів бібліотеки, її завдань, але простежуються загальні, розглянуті нами особливості їхньої еволюції. Насамперед, це макровідбір.

Він особливо послаблює функцію відбору. Це докорінні зміни формування такого критерію, як ціна, що при наявності монополістів на зразок Ельзевір, Ебско, Шпрінгер створює значні труднощі для бібліотек. Це втрата навіть найретельніше відібраних е-видань після закінчення строку ліцензії тощо. І все ж навіть трансформації, що відбулися з критеріями відбору в е-середовищі, утверджують їхню роль у процесі комплектування. Вони лише потребують подальшого вивчення в нових умовах функціонування бібліотек.

Список використаної літератури

1. Bascom E. L. Book selection. – Chicago: American Library Association Publishing Board, 1915. – 35 p.
2. Drury F. Book selection. – Chicago: ALA, 1930. – XIV, 369 p.: ill.
3. Broadus R. N. Selecting materials for libraries. – 2nd ed. – New York: H. W. Wilson Co., 1981. – X, 469 p.
4. Selecting materials for library collections / Audrey Fenner, ed. – Binghamton, NY: Haworth Information Press, 2004. – XV, 271 p.
5. Reitz J. M. Dictionary for Library and Information Science. – Westport, CT: Libraries Unlimited, 2004. – 788 p.
6. Стрішенець Н. В. Бібліотека Конгресу США: основні етапи розвитку / Н. В. Стрішенець // Бібл. вісн. – 2000. – № 5. – С. 42–47.
7. Bostwick A. O. American public library. – New York: Appleton, 1929.
8. Evans G. E. Developing library and information center collections. – Littleton, Colorado: Libraries Unlimited, 1987. – 443 p.
9. Goldhor H. A Note on the Theory of Book Selection // Library Quarterly. – 1942. – Vol. 12. – P. 151–174.
10. Evans G. E. Book Selection and Book Collection Usage in Academic Libraries // Library Quarterly. – 1970. – Vol. 40. – P. 297–308.
11. Dilevko J. An alternative vision of librarianship : James Danky and the sociocultural politics of collection development // Library Trends. – 2008. – Vol. 56. – N 3. – P. 678–704.
12. Gardner R. Library collections : Their origin, selection, and development. – New York: McGraw Hill, 1981. – 117 p.
13. Holleman C. Electronic resources: are basic criteria for the selection of materials changing? // Library Trends. – 2000. – Vol. 48. – N 4. – P. 694–710.
14. Johnson P. Fundamentals of collection development and management. – Chicago : ALA, 2004. – 342 p.
15. Clapp V. W., Jordan R. T. Quantitative criteria for adequacy of academic library collections // College and Research Libraries. – 1989. – Vol. 50. – N 3. – P. 154–163.
16. Metz P. Principles of selection for electronic resources // Library Trends. – 2000. – Vol. 48. – N 4. – P. 711–728.
17. Schwartz C. A. Restructuring serials management to generate new resources and services – with commentaries on restructurings at three institutions //

College & Research Libraries. – 1998. – Vol. 59. – N 2. – P. 115–124.

18. Nisonger T. E. The collection development literature of 1996: A bibliographic essay // Collection Building. – 1998. – Vol. 17. – N 1. – P. 29–39.

19. Metz P. Principles of selection for electronic resources // Library Trends. – 2000. – Vol. 48. – N 4. – P. 711–728.

20. Jaguszewski J. M., Probst L. K. The Impact of Electronic Resources on Serial Cancellations and Remote Storage Decisions in Academic Research Libraries // Library Trends. – 2000. – Vol. 48. – N 4. – P. 799–820.

21. Kovacs D. K., Elkordy A. Collection development in cyberspace: building an electronic library collection // Library-Hi Tech. – 2000. – Vol. 18. – N 4. – P. 335–359; Losee R. M. Theoretical adequacy and the scientific study of materials selection // Collection management. – 1988. – Vol. 10. – N 3/4. – P. 15–27.

22. Davis T. L. The evolution of selection activities for electronic resources // Library Trends. – 1997. – Vol. 45. – N 3. – P. 391–403.

23. Miller R. H. Electronic Resources and Academic Libraries, 1980–2000 : A Historical Perspective // Library Trends. – 2000. – Vol. 48. – N 4. – P. 645–670.

24. Petrick J. Electronic resources and acquisitions budget: SUNY statistics, 1994–2000 // Collection Building. – 2002. – Vol. 21. – N 3. – P. 123–134.

25. Pitschmann L. A. Building Sustainable Collections of Free Third-Party Web Resources / Washington, DC: Digital Library Federation, Council of Library and Information Resources, 2001. – www.clir.org/pubs/reports/pub98/contents.html.

26. Nisonger T. E. The Internet and Collection Management in Academic Libraries // The Role and Impact of the Internet on Library and Information Services / Liu L.-G., ed. – Westport, Conn.: Greenwood, 2001. – P. 59–83.

НОВІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

СИСТЕМИ ПОШУКУ НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ (Огляд)

ПІД час збирання наукової інформації перед дослідниками постає проблема добору джерел, яка ускладнюється тим, що бібліотекам та іншим інформаційним установам тривалий час бракувало коштів для забезпечення розвитку власних колекцій вітчизняних та закордонних видань і це заважало повноті їхнього формування.

Розвиток електронних комунікацій (Інтернету) частково полегшує вирішення проблеми, проте вимагає глибоких знань щодо змісту та особливостей використання окремих джерел електронної інформації. Застосування засобів менеджменту інформаційних ресурсів дозволяє підвищити ефективність інформаційного пошуку за рахунок об'єднання різних за структурою та функціональною побудовою інформаційно-пошукових систем [1].

У цій статті ми не розглядаємо можливості доступу до повнотекстових електронних книг (електронні бібліотеки) і до спеціалізованих систем пошуку патентної інформації, а зосереджуємося на сучасних інформаційно-пошукових системах, що містять здебільшого електронні статті наукової періодики.

Які можливості для пошуку наукової інформації через Інтернет є сьогодні?

Існують різні системи класифікації інформаційних ресурсів, наприклад, за тематикою, типами тощо. Нижче наведено запропоновану нами класифікацію за організаційними принципами сучасних інформаційно-пошукових систем наукової інформації:

1. Професійні системи (DIALOG-DataStar, STN International, Questel-Orbit, Lexis-Nexis та ін.).

2. Системи-агрегатори (EBSCOhost®, ProQuest, Gale і т. ін.).

3. Пошукові системи видавництва наукової періодики (Elsevier, Springer, Blackwell, Taylor&Francis, Wiley, Cambridge University Press, Oxford University Press та ін.).

4. Електронні бібліотеки наукових товариств (IEEE, ACM тощо).

5. Інституційні репозитарії бібліотечних консорціумів та університетів (ArXiv.org, Organic Eprint та ін.), а також системи, що підтримують концепцію відкритого доступу до інформації (Open Access Initiative, DOAJ і т. ін.).

6. Бібліотечні інформаційно-пошукові системи, веб-портали бібліотек, інформаційних центрів та установ.

7. Спеціалізовані системи пошуку наукової інформації в Інтернеті (Scopus, Web of Science, Scirus, PubMed, ScholarGoogle, Windows Live Academic Search, ScienceResearch.com, CiteSeer.IST, Ingenta-Connect, InfoTrieve та ін.).

Характеристика кожної групи включає опис загальних принципів побудови систем, що віднесені до групи, їхніх структур, функціональних можливостей, фінансових моделей оплати послуг, необхідності професійної підготовки користувача тощо. Нижче наведено приклади найбільших або типових представників кожної групи.

О. Васильєв, В. Чьочь

Професійні системи об'єднують велику кількість баз даних різного типу, пропонують широкий спектр послуг та велику колекцію окремих інформаційних продуктів; детально документовані. Ці системи мають потужні пошукові функції та пропонують можливості аналітичної, бібліометричної та статистичної обробки інформаційно-пошукового масиву документів. Зазвичай професійні системи мають власні засоби доставляння електронних документів, пропонують можливість надати будь-який документ у повному тексті, забезпечують розвинені й різноманітні засоби експорту інформації до інших систем менеджменту інформації та локальних систем управління базами даних. Системи цієї групи мають вбудовані можливості інформаційно-пошукових мов командного типу та функції статистичного аналізу, засоби організації процедур інформаційного пошуку і протоколювання сесій роботи з системою. Здійснюючи високоефективний пошук інформації, вони є платними і пропонують користувачам декілька фінансових моделей оплати послуг. Робота з такими системами потребує високої професійної підготовки в галузі інформаційного пошуку.

Dialog (ProQuest LLC, Великобританія) – перша у світі онлайн інформаційно-пошукова система (<http://www.dialog.com>). Заснована у 1966 році, сьогодні вона нараховує близько 900 баз даних різної тематики (наука та технології, економіка і бізнес, інтелектуальна власність тощо), типу (бібліографічні, реферативно-бібліографічні, повнотекстові, фактографічні) та призначення (наукові, патентні, маркетингові, конкурентні дослідження). Декілька пошукових інтерфейсів та інформаційних продуктів [Dialog1 (Easy), DialogClassic, DialogPRO, DialogSelect, DialogWeb, Dialog Open Access, DataStar, Dialog TradStat], що розраховані на різні групи користувачів, забезпечують усі види та типи професійного інформаційного пошуку. Повний перелік баз даних можна знайти за адресами: <http://library.dialog.com/bluesheets> та <http://ds.datastarweb.com/datasheets>. Можливий демонстраційний пошук через Dialog Open Access (<http://www.dialog.com/products/openaccess/>), у результаті чого можна дізнатися тільки про кількість знайдених документів, їхні назви та вартість отримання повнотекстового документа. В цілому система Dialog передбачає оплату у відповідності з тривалістю та інтенсивністю використання ресурсів. Особливою її перевагою є такі можливості, які надають колекції баз даних з питань інтелектуальної власності, перш за все, торговельних марок та конкурентних досліджень. Система має розвинену документацію на рівні окремих баз даних і велику колекцію методичної літератури та довідників.

STN International (Chemical Abstracts Service, США та FIZ Karlsruhe, Німеччина) заснована більше 20 років тому і сьогодні нараховує близько 220 реферативно-бібліографічних, фактографічних та повнотекстових баз даних: наука і технології, ор-

ганізація виробництва, медицина й фармакологія, економіка і бізнес (<http://www.stn-international.com>). З переліком можна ознайомитися за адресою: http://www.stn-international.com/sum_sheets.html. Система підтримує декілька інформаційних продуктів, що орієнтовані на різні групи користувачів: STN Classic (Express), STN Easy, STN on the Web, STN Easy for Intranets. Особливі переваги STN International має в галузях хімії, хімічної промисловості, фармакології та фармацевтичної промисловості, у питаннях інформаційного забезпечення патентних досліджень, матеріалознавства та прикладних технічних наук і технологій. Основною системою оплати інформаційних послуг є оплата за фактом роботи за прямою угодою з STN International. Як і DIALOG, STN International має розгалужену систему документації, методичної підтримки і додаткових сервісів [2; 4].

Системи-агрегатори надають доступ до колекцій електронних публікацій різних видавців у рамках єдиного пошукового інтерфейсу, мають власні системи індексування та електронні тезауруси. Такі системи завжди пропонують повний перелік доступних видань із зазначенням доступних номерів, наявності та терміну ембарго-періоду, наявності та формату повного тексту публікації. Пошук можливий за ключовими словами, за автором, назвою, за датою публікації та іншими інформаційними полями; він, як правило, є дещо обмеженим порівняно з професійними системами. У той же час простий пошуковий інтерфейс систем цієї групи є інтуїтивно зрозумілим і не потребує спеціальної професійної підготовки в галузі інформаційного пошуку. Доступ здійснюється на платній основі за річною передплатою, є можливість передплати обраних колекцій у межах однієї системи.

Типовим представником систем-агрегаторів є система EBSCOhost® (EBSCO Publishing, Нідерланди – США), що діє на інформаційному ринку з 1984 року. Вона пропонує близько 200 інформаційних продуктів, більшість з яких побудовано на колекціях періодичних видань у повнотекстовому та реферативному форматах у галузях природничих фундаментальних, соціально-економічних та гуманітарних наук, бізнес-інформації. З переліком можна ознайомитися за адресою: <http://www.ebscohost.com> під закладкою «Title Lists». Більшість інформаційних продуктів призначена для певних груп користувачів: науковців, студентів, бібліотекарів, медичних працівників, менеджерів корпорацій, державних службовців, школярів. Система надає доступ приблизно до 8 000 повнотекстових журналів, звітів, матеріалів конференцій, довідників тощо. Глибина ретроспекції повнотекстових архівів – середина 80-х років минулого століття, а для деяких видань – значно раніше. Так, наприклад, архів часопису Harvard Business Review містить інформацію з 1922 р., Journal of Marketing – з 1936 р. Архіви багатьох видань представлено з першого випуску. Доступ до ресурсів

EBSCOhost® здійснюється за умови річної передплати обраних колекцій.

Для українських організацій існує пільгове підключення на умовах річної передплати до 11 інформаційних продуктів EBSCOhost® у рамках міжнародного проекту EiFL.net. Докладно про умови можна дізнатися за адресою: <http://www.informatio.org.ua>

Пошукові системи видавництв наукової періодики пропонують доступ тільки до власних видань, зокрема архівів, що включають колекції з першого номера журналу. В таких системах, як правило, можливий безоплатний пошук з отриманням бібліографічно-реферативного опису публікації. Проте доступ до повного тексту статті потребує або разової оплати, або угоди про передплату такого доступу. З рекламною метою окремі номери журналів або статті пропонуються у вільному доступі. Особливістю подібних систем є наявність ще неопублікованих статей, тобто матеріалів, запланованих до публікації (prepublishing), а також відсутність ембарго-періоду.

Science Direct (<http://www.sciencedirect.com>) – платформа для пошуку наукової, медичної та технічної інформації у більше ніж 2 500 періодичних виданнях та довідковій літературі видавництва Elsevier (понад 6 000 електронних монографій). Періодичні видання включено до архіву, як правило, з першого року виходу (в деяких випадках, починаючи з 1821 року). Пошук у періодичних виданнях і одержання бібліографії з рефератом – безоплатні, отримання повного тексту статті – на платній основі. Для зручності користувачів журнали поєднано у тематичні колекції. Компанія Elsevier пропонує програму пільгового доступу до тематичних колекцій для університетів та бюджетних дослідницьких організацій України на період до 2011 року.

SpringerLink (<http://www.springerlink.com>) – система видавничого концерну Springer, що включає повнотекстовий архів видань, із яких 2 060 – періодичні, 1 004 – книжкові серії та більше 29 тис. – окремі монографії з архітектури та дизайну, біології, медицини і наук про життя, бізнесу й економіки, хімії та матеріалознавства, комп'ютерних наук, екології, інженерної справи, гуманітарних і соціальних наук, математики та статистики, фізики й астрономії. Періодичні видання включені до архіву, як правило, з перших номерів. Система дає можливість безплатно здійснювати пошук у розділі періодичних видань, одержувати бібліографію з рефератом. Повний текст статті, як правило, доступний на платній основі.

Oxford Online (<http://www.oxfordonline.com>) – система доступу до електронних журналів видавництва Oxford University Press. Охоплює 206 періодичних видань, що публікуються під торговою маркою видавництва. Система забезпечує пошук по повних текстах статей та їхнього представлення у форматі HTML на рівні бібліографічного опису статті та її реферату, а також у форматі PDF, де відображено

повний текст статті. Періодичні видання розподілено на такі предметні групи, як: гуманітарна (45 назв), проблеми законодавства (24 назви), науки про життя (28 назв), фізико-математичні науки (32 назви), медицина (39 назв) та соціально-економічні проблеми (38 назв). Система орієнтована на передплату доступу до поточної колекції журналів, як правило, з 1996 року включно, хоча дозволяє пошук статей з безоплатним отриманням їхніх рефератів. За результатами пошуку пропонуються додаткові послуги, зокрема, надання лінків до вільних пошукових систем, таких як Google Scholar або PubMed, пошук аналогічних статей у колекції цього журналу або в платних системах, наприклад Web of Science (ISI). Деяка частина статей знаходиться у вільному доступі, відповідно до Ініціативи відкритого доступу до інформації. В окремій підсистемі Digital Journal Archive представлено 165-річний архів наукових журналів (142 назви). Архівна система функціонально ідентична поточній колекції електронних журналів, проте забезпечує пошук, починаючи з першого номера відповідного журналу, деякі з яких існують з 1829 року.

Система Cambridge Journals online (<http://journals.cambridge.org>) забезпечує доступ і використання електронних версій наукових публікацій 230 журналів видавництва Cambridge University Press. Система має типову організацію пошукового інтерфейсу і надає можливість безоплатного пошуку та отримання рефератів статей, що включені у періодичні видання видавництва. Колекцію факультативно розбито на 40 тематичних груп, де переважає тематика гуманітарних та соціально-економічних наук, проте до портфелю видавництва належать також періодичні видання з проблем сільського господарства, біології, комп'ютерних наук, екології, наук про землю, з математики, ботаніки тощо.

Електронні бібліотеки наукових товариств, як група систем інформаційного пошуку, подібні до пошукових систем видавництв наукової періодики, проте передбачають окрему систему послуг та умов доступу для членів наукового товариства. В рамках таких систем поєднуються видання різних видавців – партнерів наукових товариств. Крім періодичних видань тут присутні збірки електронних публікацій матеріалів конференцій, симпозіумів, семінарів тощо.

Система IEEE Xplore Digital Library (<http://ieeexplore.ieee.org/Xplore/guesthome.jsp>) забезпечує пошук та доступ до повних текстів статей 135 періодичних видань та видань, що продовжуються, Товариства IEEE (The Institute of Electrical and Electronics Engineers Inc.). Крім періодичних видань, можливий доступ до матеріалів конференцій і стандартів Товариства. Система охоплює 1,2 млн. статей. Глибина ретроспекції – починаючи з 1988 р., для окремих видань – з 1913 р. Рівень пошуку і доступу до електронних ресурсів регулюється залежно від факту членства у Товаристві. Для від-

відувачів – не членів і не передплатників журналів, доступний пошук за реферативно-бібліографічним описом статей, у випадку максимального доступу пошук проводиться на рівні повного тексту статей. Стосовно книг, що видаються IEEE у співробітництві з видавництвом John Wiley & Sons Inc., то на цей момент пропонується лише пошук у списку виданих книг з можливістю їхнього електронного замовлення. Опис книг також супроводжується їхнім змістом та, в деяких випадках, доступом до окремих частин книги у PDF-форматі.

Електронна бібліотека товариства ACM (Association for Computing Machinery), яку можна знайти за адресами <http://portal.acm.org> або <http://pd.acm.org>, пропонує доступ до всіх журналів та видань, що продовжуються, цієї міжнародної Асоціації. Матеріали відносяться до сектору інформаційних та комп'ютерних технологій, а також сфери телекомунікації. Доступ диференційований: від вільного реферативно-бібліографічного – для пересічних відвідувачів, до повнотекстового – для членів Асоціації або передплатників інформаційного сервісу. Система цікава також своєю колекцією електронних книг, що складається з двох частин: колекції з 600 книг з електронної системи Safari, які належать видавництвам O'Reilly, Addison-Wesley, CiscoPress, та колекції з 500 книг електронної системи Books24x7, що пропонує доступ до електронних книг видавництва Microsoft Press, Artech House та деяких інших. Для членів Асоціації пропонується також більше 2 000 курсів дистанційного навчання компанії SkillSoft.

Інституційні репозитарії як інформаційно-пошукові системи пропонують доступ до повних текстів різноманітних видів електронних матеріалів: опублікованих у наукових періодичних виданнях статей, препринтів, оглядів, презентацій, текстів лекцій, методичних видань, звітів про наукові дослідження, авторефератів дисертацій та інших видів документів. Діяльність таких систем відповідає принципам міжнародної Ініціативи відкритого доступу до інформації, і переважну більшість матеріалів розміщено в таких архівах авторами добровільно. Пошук та отримання документів у цих системах здійснюється безоплатно. Важливою ознакою цінності подібних систем є визначення організаційної бази, що забезпечує її функціонування протягом тривалого часу (університет, наукова установа, громадське об'єднання тощо). Існують інституційні репозитарії, які поєднують публікації авторів не за організаційною належністю, а за тематикою діяльності чи досліджень. Кількість таких систем зростає з кожним днем, є спеціальні каталоги, які дають змогу ознайомитися з майже повним їхнім переліком на таких сайтах, як ROAR (<http://roar.eprints.org/index.php>). Загалом же існують більше, ніж 20 незалежних реєстрів репозитаріїв.

Arxiv (<http://arxiv.org>), що підтримується Cornell University (США), надає безоплатні пошукові послуги з доступу до колекції наукових публіка-

цій, які добровільно надані персональними авторами для вільного розповсюдження. Система спеціалізується в галузях комп'ютерних наук, астрофізики, фізики, математики та квантової біології. Документи зберігаються у власному пошуковому архіві системи. Кожен бажачий після реєстрації має змогу не тільки отримувати повнотекстові документи, але й розмішувати повні тексти власних публікацій.

OALster (<http://oaister.umdl.umich.edu>) – підтримується University of Michigan (США), надає безоплатні пошукові послуги, позиціонуючи себе як об'єднаний каталог цифрових ресурсів, що містить текстові, графічні, аудіо-, відеодокументи та набори даних. Інформація надається більше, ніж 1 060 інституціями, що мають можливість включати власні документи у пошуковий масив системи у форматі посилань, а документальний архів нараховує майже 19 млн. записів. Після виконання пошуку кожний конкретний документ можна отримати з сайту організації-партнера, яка надала в репозитарій посилання на документ.

DOAJ – Directory of Open Access Journals (<http://www.doaj.org>) – каталог журналів відкритого доступу, створений за грантами благодійних фондів у 2002 році, підтримується науковою бібліотекою університету м. Лунд (Швеція). Збірка журналів відкритого доступу базується на фінансовій моделі, яка передбачає безоплатність доступу до інформаційних ресурсів для користувачів і відповідає Будапештській ініціативі відкритого доступу (Budapest Open Access Initiative; <http://www.soros.org/openaccess>). На кінець 2008 року система налічувала 3 815 назв журналів (246 тис. повнотекстових статей) із різних галузей знання, з яких у 1 343 журналах виконується повнотекстовий інформаційний пошук на рівні статей. Система є відкритою для розміщення наукових періодичних видань, що відповідають її опублікованим стандартам.

Бібліотечні інформаційно-пошукові системи пропонують безоплатний доступ до реферативно-бібліографічних (у деяких випадках – повнотекстових) масивів та електронних каталогів власних фондів документів. Такі колекції характеризуються наявністю інформації про книги та інші видання, тоді як статті з періодичних видань представлено значно менше. Інформаційний пошук обмежений масивом документів, що містяться у колекції установи. Подібні системи мають значення для визначення наявності публікації в конкретному регіоні або установі і, як правило, функціонально доповнюються системами замовлення та доставляння копій документів на платній основі. Яскравими прикладами реалізації таких систем є сайти Бібліотеки Конгресу США (Library of Congress; <http://www.loc.org>), Науково-технічної бібліотеки м. Ганновера (Німеччина; <http://www.tib.uni-hannover.de/en/>), Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua/>), наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія» (<http://www.library.ukma.kiev.ua>) тощо.

Спеціалізовані системи пошуку наукової інформації в Інтернеті – численна група пошукових засобів, що пропонують процедури пошуку на високому професійному рівні серед документних масивів або колекцій сайтів, котрі свідомо визначаються творцями цих систем. Таким чином забезпечується підвищена ефективність пошуку порівняно з універсальними пошуковими системами (Yahoo, Google тощо). Користувач обирає систему, виходячи з критерію результативності пошуку, зручності інтерфейсу тощо, не маючи достатньої інформації щодо принципів комплектування інформаційних ресурсів таких систем [5]. Необхідно звернути увагу, що безоплатні представники цієї групи систем є переважно бета-версіями (експериментальними версіями). Вони швидко змінюються, фрагментарно документовані й потребують періодичної переоцінки.

Спеціалізована пошукова система SCIRUS (<http://www.scirus.com>) розроблена і підтримується компанією Elsevier. Система пропонує пошук науково-технічної, навчальної й медичної інформації в масиві 450 млн. веб-сайтів і комерційних інформаційних систем, репозитаріїв та електронних архівів. Веб-сайти цієї групи пройшли фільтрацію, яка виключила з пошуку рекламні й «непрофесійні» джерела інформації. Крім стандартного пошуку, є можливість обирати типи документів, групи джерел інформації, час публікації матеріалів. Результати пошуку у вигляді окремих текстових документів можуть бути роздруковані або відіслані електронною поштою за обраною адресою.

Пошукова система Scholar.google.com (<http://scholar.google.com>) є сервером, незалежним від всесвітньо відомого пошукового серверу Google.com, який спеціалізується на пошуку статей та книг на серверах, котрі здебільшого не потрапляють у результуючі масиви універсальних публічних пошукових систем. Система є бета-версією і постійно розвивається. Пропонується пошук не тільки на серверах публічного домену Інтернету, але й у пошукових масивах деяких комерційних систем – таких, як ACM, Cambridge Scientific Abstracts, IEEE, Ingenta, архівних систем видавництва Blackwell, Sage, Springer, Taylor & Francis, Wiley та інших, список котрих розширюється. Наявність посилань на книги, що релевантні інформаційному запиту, забезпечує співпраця системи з базою даних WorldCat (OCLC). Результати пошуку в системі збагачені інформацією щодо механізму цитування, наявності матеріалів у відомих бібліотеках світу, можливістю замовлення повнотекстових документів за допомогою систем доставляння документів – партнерів Google i, безумовно, можливістю отримання повного тексту документа, якщо він належить до систем відкритого доступу. Проте зрівнятися з сучасними професійними реферативно-бібліографічними базами даних ця система поки що не спроможна.

Пошукова система SCOPUS (<http://www.scopus.com>) – інший представник групи спеціалі-

зованих систем. Перш за все, як комерційна, вона відрізняється від багатьох інших розвинутою системою аналітичних функцій оброблення результатів пошуку. Ці функції діють автоматично і виконуються разом із кожним інформаційним запитом. До переліку аналітичних функцій включено побудову рейтингу журналів, що містять статті результуючого масиву, імена авторів статей, хронологічний ряд цих публікацій, які в результаті пошуку включено в результуючий пошуковий масив. Система SCOPUS, крім того, є винятковою за такими основними показниками, як кількість журналів, котрі вона охоплює (16 тис. часописів більше 4 000 видавництв); глибина хронологічної ретроспекції – середина 1960-х років; реалізація інтегрованої бази даних авторів та унікальна система індексу цитування публікацій, що включено в систему. Завдяки величезній тематичній широті та глибині ретроспекції, ця система є цінним засобом моніторингу наукових публікацій, інструментом для визначення тенденцій розвитку наукових досліджень у світі. До 2010 року фірма Elsevier встановила знижки на власні інформаційні продукти для науково-дослідних установ та бібліотек України.

На перший погляд, чисельність та різноманітність існуючих систем інформаційного пошуку створює проблему їхнього першочергового вибору [6]. Насправді ж кожним дослідником може бути створено унікальну послідовність використання інформаційних джерел, певної інформаційної пошукової системи або групи таких систем відповідно до кожного етапу виконання інформаційного дослідження. Таким чином, логічним було б використання безоплатних інформаційно-пошукових систем на початкових етапах досліджень, коли необхідно забезпечити широке охоплення інформаційних документальних масивів і деталізацію системи пошукових параметрів та ключових слів. При уточненні формули інформаційного пошуку [2], інформаційних потреб дослідника доцільно переходити до професійної групи інформаційно-пошукових систем, які забезпечують більшу релевантність та вичерпність результатів інформаційного пошуку.

Список використаної літератури

1. Васильев А.В. Сопоставительный анализ online технологий информационного обслуживания / А. В. Васильев // Создание, интеграция, использование информационных ресурсов инновационного развития : материалы конф. – К. : Укр. ин-т науч.-техн. и экон. информации, 1997. – С. 98–100.
2. Васильев А.В. STNInternational – современные возможности информационного обеспечения науки, промышленности, бизнеса / А. В. Васильев // Информационные ресурсы : создание, интеграция и использование : III-я Междунар. науч.-практ. конф. : тез. докладов, Гута, Ивано-Франков. обл., Украина. – К. : УкрИНТЭИ, 1996. – С. 195–199.

3. Електронна інформація для бібліотек України / О.В. Васильєв, О.І. Сегін, Т.О. Ярошенко // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : новые технологии и новые формы сотрудничества : 10-я юбил. междунар. конф. «Крым 2003» : тр. конф. – М., 2003. – Т. 3. – С. 1118–1124.

4. Vasiliev, A. V. Strategy of Scientific Information Search in STN International / A. V. Vasiliev // Engineering Simulation. – 1997. – V.1 4. – P. 139–146.

5. Обзор систем поиска научной информации / В.В. Чечь // Материалы VI Международной научно-технической конференции "Электронные

информационные ресурсы : Проблемы формирования, обработки, защиты и использования – 2006", Киев, 19-20 окт. 2006 г. – К., 2006. – С. 61–63.

6. Васильєв А.В. Проблема выбора информационных источников и методики поиска информации в Интернет / А. В. Васильєв // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : новые технологии и новые формы сотрудничества : 6-я Междунар. конф. «Крым 99» : материалы конф. – Симферополь, 1999. – Т. 1. – С. 261–263.

РОЗВИТОК НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ДЕРЖАВНІЙ НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ

ПРОТЯГОМ останніх десятиліть впровадження комп'ютерних технологій стало провідним напрямом діяльності багатьох бібліотек, у т. ч. Державної науково-технічної бібліотеки (ДНТБ) України.

Кінцевою метою автоматизації бібліотечно-інформаційних процесів є суттєве підвищення повноти і оперативності задоволення інформаційних потреб користувачів, розширення їхнього кола та репрезентація ресурсів бібліотеки у зовнішньому інформаційному середовищі.

ДНТБ України орієнтується на модель динамічної організації, готової до структурних і технологічних змін, відкритої до співпраці, обміну ресурсами, роботи у мережах. Внаслідок автоматизації бібліотечно-інформаційної діяльності переглядаються зміст і форми професійної підготовки працівників Бібліотеки та інформаційного навчання користувачів.

Через як об'єктивні, так і суб'єктивні причини ДНТБ України розпочала впровадження інформаційних технологій пізніше, ніж інші великі бібліотеки загальнодержавного значення. Її менш ніж 10-річний шлях у цьому напрямі можна умовно поділити на декілька етапів.

На початковому – відбувалися вибір програмного забезпечення, визначення першочерговості постановки та вирішення завдань, створення апаратного комплексу, аналіз технологічних процесів Бібліотеки, підготовка кадрів.

З існуючих програм автоматизації бібліотечних процесів нами було обрано систему ІРБІС (інтегровану бібліотечно-інформаційну систему), розроблену ДПНТБ Росії. Вона дозволяє реалізовувати всі типові бібліотечні процеси: комплектування, систе-

матизацію документів, каталогізацію, читацький пошук, книговидачу, адміністрування, надання ресурсів через Інтернет, а також здійснювати роботу в корпоративних мережах на основі взаємопов'язаного функціонування 7 автоматизованих робочих місць (модулів): «Комплектатор», «Каталогізатор», «Читач», «Книговидача», «Адміністратор», «www/IRBIS» та «Z – IRBIS».

Головними факторами, що спонукали нас зупинити свій вибір саме на програмі ІРБІС, були такі:

- програма підтримує міжнародні формати обміну даними UNIMARC і USMARC, що дозволяє зберегти накопичену інформацію в разі зміни як машинного парку, так і програмного забезпечення;
- ІРБІС узгоджений із стандартом бібліографічного опису 7.1-84 "Библиографическое описание документа", таким чином каталогізатор працює у звичному інформаційному середовищі і немає необхідності перенавчання бібліотечних кадрів;
- ІРБІС розроблений бібліотечною установою, яка зацікавлена в його постійному вдосконаленні та розвитку;
- програма легко адаптується до українізації та має специфічні особливості, що задовольняють потреби саме науково-технічних бібліотек.

Немаловажним було й те, що зазначений інформаційний продукт ДПНТБ Росії передала нашій бібліотеці на безоплатній основі.

Наступний етап ознаменувався комп'ютеризацією внутрішніх процесів та переходом до мережевої технології. Здійснювалась адаптація програми ІРБІС та технологічних циклів Бібліотеки, забезпечувалися безперебійна робота техніки, збереження

О. Москаленко

створюваної інформації та організаційно-методичне супроводження процесів комп'ютеризації.

Комп'ютерний парк ДНТБ України на сьогоднішній день нараховує 42 персональні комп'ютери, 15 принтерів, 2 сканери, які об'єднані в мережу, що складається з двох незалежних підсистем – службової та для обслуговування користувачів.

Архітектура та технічні характеристики цієї мережі дозволяють розширювати як парк техніки, так і обсяги електронних інформаційних ресурсів Бібліотеки. Найближчим часом планується значне збільшення кількості автоматизованих читальних робочих місць та розміщення їх у спеціалізованих читальних залах.

У рамках цього етапу відбувалося **створення електронного каталогу (ЕК) та баз даних**.

ЕК бібліотеки ведеться з 2002 року і на сьогодні включає понад 95 тис. записів. До нього вводяться бібліографічні записи практично всіх нових надходжень монографій, авторефератів дисертацій та журналів. Цю роботу проводять відділ наукового опрацювання книг, періодики та організації каталогів і відділ наукового комплектування фондів, який здійснює поточну реєстрацію надходжень усіх номерів журналів, що Бібліотека передплачує та одержує як обов'язковий примірник.

Крім ЕК були створені та поповнюються спеціалізовані бази даних: читачів, депонованих наукових робіт – повнотекстова і реферативна, нормативно-технічної документації (НТД), промислової документації, аналітична БД періодичних видань.

Формування електронного каталогу за допомогою АРМ «Каталогізатор» здійснюється з використанням технології опису періодичних видань (журналів), яка забезпечує зведений опис видання в цілому та містить відомості про наявність усіх його номерів (томів). З 2006 року розпочато аналітичний розпис номерів журналів.

Окрім ЕК та баз даних, що створені в програмі ІРБІС, здійснюється розробка власних програм. Так, 2005 року розпочато роботу над формуванням повнотекстової БД депонованих наукових робіт за допомогою СУБД MySQL та мови програмування РНР.

З 2006 року здійснюється напівавтоматизована реєстрація користувачів та введення інформації до відповідної БД, наявність якої значно спрощує роботу працівників Бібліотеки щодо реєстрації та пошуку відомостей про користувачів. У подальшому передбачається використання цієї бази для впровадження модулів програми ІРБІС «Читач» та «Книговидача».

На основі вищенаведених бібліографічних та реферативних електронних ресурсів створюються оригінал-макети видань бібліотеки: реферативного журналу «Депоновані наукові роботи», бібліографічних покажчиків «Нові надходження до фондів ДНТБ України» (9 серій), «Надходження промислової документації у ДНТБ України» (11 серій), «Надходження НТД у ДНТБ України» (4 серії), покажчи-

ків патентно-правової літератури (8 серій) та ретроспективних бібліографічних і т. ін.

Наявність потужної інформаційно-пошукової автоматизованої системи на основі ЕК та баз даних власної генерації докорінно змінила характер інформаційно-бібліографічної діяльності ДНТБ України та дозволила суттєво розширити кількість реально виконуваних бібліографічних запитів, прискорити і поліпшити ефективність їхнього виконання.

На сучасному етапі важко уявити діяльність Бібліотеки без власного веб-сайту. Оскільки він розроблявся протягом майже 10 років, його прототип певний час розміщувався на порталі громадської організації «Наука і техніка». Але зміст сайту не відповідав сучасним вимогам. Тому було здійснено його модернізацію з метою ознайомлення відвідувачів з останніми новинами, заходами, подіями, спектром послуг ДНТБ, забезпечено доступ до електронних ресурсів, інформації про нові надходження за допомогою віртуальних виставок тощо.

Завершено розробку нового, оптимізованого формату сайту Бібліотеки у зміненому дизайні та з удосконаленою деталізованою структурою даних, до якої було додано низку нових розділів. Це дозволяє більш детально ознайомитися з інфраструктурою, фондами, заходами закладу (наприклад, розділи «Фонди», «Продукція та послуги», «Фотогалерея» тощо) та полегшити зв'язок з користувачами і партнерами (розділи «Зворотний зв'язок», «Партнери»).

Було проведено ефективні заходи з популяризації сайту – посилення на нього додано до провідних українських і закордонних каталогів Інтернет-ресурсів та міжнародних пошукових систем – таких, як «Україна он-лайн», «Мета», «Український портал», Google, Рамблер та ін. Сайт розміщено на сучасних серверах провайдера, що входить до потужної української мережі обміну трафіком UM-IX.

Найбільш популярним серед інших розділів сайту ДНТБ України є розділ «Електронні ресурси» (72%), що містить інструменти пошуку та доступу до ЕК бібліотеки. Кількість звернень до інших розділів розподіляється так: «Новини та події» – 8%, «Про бібліотеку», «Продукція та послуги» – по 7%, «Партнери», «Зворотний зв'язок» – по 3%.

Потрібно зауважити, що 85% аудиторії відвідувачів сайту – це українські користувачі, серед яких лідерами за активністю є жителі Києва та Київської області; кількість відвідувачів з Росії становить 7%, Білорусі – 2%, інших країн – 6%.

Важливим етапом у діяльності Бібліотеки було **забезпечення доступу до її електронного каталогу та баз даних через власний веб-сайт**. Це дало можливість віддаленим користувачам дізнаватися про наповнення її фондів і сприяло збільшенню кількості замовлень на повнотекстову інформацію. Забезпечено доступ до ЕК книг, періодики, авторефератів дисертацій, НТД та промислової документації, створеного на базі системи Web-IRBIS 3.3, а також нового сервісу пошуку (на основі SQL) у БД

депонованих наукових робіт. Усі бази даних систематично оновлюються та проводяться періодичні заходи з резервного копіювання.

Розкриття ресурсів ДНТБ України віддаленим користувачам через Інтернет збільшує попит на **електронне доставляння документів**. Працівники відділу МБА та бухгалтерії заздалегідь відпрацювали механізми виконання замовлень та здійснення розрахунків із замовниками як в Україні, так і за її межами. Обслуговування віддалених користувачів ДНТБ України в цьому режимі розпочато з 2003 року. Документи оцифровуються та відправляються електронною поштою. Серед постійних замовників – Центральна інформаційна технічна бібліотека Німеччини (м. Ганновер), ДПНТБ Росії, установи та фізичні особи з Польщі, США, країн ближнього зарубіжжя.

Документні фонди бібліотек, у т. ч. нашої, зазнають значних змін під впливом електронного середовища. Електронні документи стають усе більш вагомою їхньою складовою. Збільшення комп'ютерного парку дозволяє переходити на **комплектування електронними версіями видань** органів науково-технічної інформації, інших великих масивів документів. Це дозволяє економніше використовувати кошти на формування фондів та площі для їхнього зберігання.

Важливим фактором підвищення ефективності інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів в умовах обмеженого комплектування фондів є активне **використання інформаційних ресурсів Інтернету**. За запитами користувачів проводиться все більше тематичних патентних пошуків у БД Мережі, роздруковується значна кількість патентних документів (у 2007 р. – близько 1 000).

Фахівці Бібліотеки постійно працюють над розширенням сервісних інформаційних послуг та популяризацією науково-технічної літератури і періодики, зокрема, організуються онлайніві тематичні виставки. Серед останніх – «Енергоефективне використання та альтернативна енергетика», «Іннова-

ції та технопарки», «Водні ресурси», для яких було зроблено 136 бібліографічних записів, що супроводжуються анотаціями, сканованими обкладинками книжкових та журнальних видань.

На веб-сайті, у розділі «Новини та події», розмішуються матеріали щодо проведених у ДНТБ України заходів – днів інформації, фахівця, круглих столів; тексти доповідей та повідомлень учасників, їхні презентаційні матеріали, рекомендації.

Серед відвідувачів Бібліотеки все більшою популярністю користуються такі послуги, як доступ до інформаційних ресурсів Інтернету; сканування документів, зображень; друкування матеріалів на лазерному принтері; запис інформації на CD; консультації стосовно пошуку електронно-інформаційних ресурсів.

Застосування сучасних інформаційних технологій не тільки позитивно впливає на ефективність використання ресурсів ДНТБ України та якість обслуговування користувачів, але й підвищує її престиж, робить привабливою для відвідувачів. У взаєминах з ними змінюється позиція Бібліотеки та активізується її діяльність, переглядаються вимоги до бібліотечного сервісу, інформаційного забезпечення і, як наслідок, показників якості роботи.

Найважливішими завданнями ДНТБ України на наступний період є:

- перехід на нову версію програми ІРБІС 64;
- впровадження технології штрих-кодування читачьких квитків та нових надходжень до фондів Бібліотеки;
- впровадження системи електронної книговидачі;
- ретроспективна конверсія каталогів;
- забезпечення доступу користувачів до найбільш значущих повнотекстових електронних баз даних у галузі науки і техніки;
- розміщення англійського варіанта офіційного веб-сайту ДНТБ України в Інтернеті.

КРАЄЗНАВЧІ РЕСУРСИ НА САЙТАХ ОБЛАСНИХ БІБЛІОТЕК

КРАЄЗНАВСТВО вже давно набуло великої популярності, оскільки дозволяє людям більш глибоко пізнати свою Батьківщину, її історичний спадок, здобутки народу, відкривати на своїй землі скарбниці та чудеса світового рівня.

Розвиток краєзнавства, безумовно, впливає на процеси державотворення та національного відродження, викликає у людей почуття причетності до подій минулого і сьогодення.

Зважаючи на це, в Україні прийнято ряд нормативно-правових актів, покликаних підтримати краєзнавчу діяльність. Залучення до цього процесу органів виконавчої влади, наукових і освітніх закладів, широких кіл громадськості визначено Програмою розвитку краєзнавства на період до 2010 року (Постанова Кабінету Міністрів України від 10.06.2002 р. № 789). Заплановані нею різноманітні краєзнавчі заходи ре-

С. Онищенко

алізуються за активної участі бібліотек, в яких акумульовані відповідні ресурси і здійснюється інформаційне забезпечення дослідницької, видавничої та просвітницької діяльності з питань краєзнавства. Виконуючи свою соціально-культурну функцію, бібліотеки мають найкращу можливість популяризувати краєзнавчу інформацію, реалізувати державні й власні ініціативи у цій сфері, заохочують людей до вивчення свого краю. Тому краєзнавчу діяльність бібліотек визначено одним із провідних напрямів бібліотечної роботи і регламентовано „Положенням про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України” (Наказ МКіМ України № 314 від 11.06.96 р.).

Упровадження інформаційних технологій дозволило представити краєзнавчу роботу на бібліотечних сайтах, зробивши її доступною для широкого загалу. Для оцінювання відбиття краєзнавчої діяльності та відповідних ресурсів публічних бібліотек в Інтернеті було переглянуто сайти обласних універсальних наукових бібліотек України, що були доступні на час вивчення, та деяких районних ЦБ. Аналіз контенту сайтів дозволив визначити структуру та організацію краєзнавчих розділів, їхнє ресурсне наповнення; ознайомитись із кращими зразками створення бібліотеками віртуального образу свого краю. Це цікаві краєзнавчі видання книгозбірень, інформація щодо масових бібліотечних та місцевих заходів краєзнавчого спрямування, історичні факти тощо.

Заслуговує на увагу та вивчення співпраця культурних закладів Волині, результатом яких є краєзнавчий проект “Історична Волинь”, що реалізується за участю обласних бібліотек, архівів та музеїв Волинської, Житомирської, Рівненської, Тернопільської, Хмельницької областей. У рамках проекту створено сайт “Історична Волинь”, котрий пропонує користувачам читальний зал електронних ресурсів, присвячених краю, серед яких – електронні версії статей із періодичних видань та наукових збірників, історичні нариси, перелік авторефератів дисертацій про історію Волині на базі фонду Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, бібліографічні покажчики літератури. Матеріали згруповано в окремі розділи за тематикою: книгодрукування, архітектура, етнографія, освіта, релігія, культура і мистецтво, літературне та суспільно-політичне життя, народне господарство краю тощо. Фотогалерея сайту презентує пам’ятки Волині, мапи, сторінки, присвячені волинській іконі, етнографії та видатним діячам краю.

Краєзнавчі ресурси сайтів часто поєднуються в один блок з інформацією місцевого характеру. Наприклад, блок „РЕГІОН” головної сторінки Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського об’єднує підрозділи: „Місто Кіровоград”, „Кіровоградська область”, „Документи місцевої влади”, „Краєзнавство Кіровоградщини”, „Енциклопедія персоналій Кіровоградщини”, „Календар дат і подій Кіровоградщини”, „Хроніка культурного життя Кіровоградщини”.

В даному випадку всі підрозділи винесено на головну сторінку. Проте на деяких сайтах аналогічні сторінки можна відшукати тільки за допомогою мап сайту або через розділи з офіційно-діловою назвою „Інформаційний регіональний портал”, „Інформаційний портрет регіону”; при цьому відсутні посилання до краєзнавчих ресурсів сайту з головної сторінки. Стосовно документів місцевої влади, то вони є краєзнавчими для майбутнього, а для сьогодення мають офіційне та довідкове значення. Подібне призначення мають сторінки „Довідково-транспортна інформація”, „Вищі навчальні заклади регіону” і т. ін.

Хорошим прикладом організації краєзнавчого розділу сайту можна вважати розділ «Дніпропетровщина» сайту Дніпропетровської ОУНБ. Його підрозділи акумулюють і всебічно розкривають різноманітні ресурси, зокрема змістовні матеріали щодо історії, етнографії, природи, міст і сіл, видатних особистостей краю; літератури про область, електронні версії статей із центральних періодичних видань і т. ін. Окремий підрозділ представляє видатних краєзнавців Дніпропетровщини від XIX ст. до сьогодні, в ньому наводиться перелік організацій, установ, що займаються краєзнавством. Також забезпечується вихід на сайт Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького та можливість здійснення віртуальної подорожі його залами. Сторінка надає простий доступ до краєзнавчих видань бібліотеки та оглядових довідок “Хроніка культурного життя області”, у той час як на багатьох бібліотечних сайтах ці матеріали необхідно шукати через їхні мапи. Посилання до офіційного сайту облдержадміністрації та “Інформаційного регіонального порталу Дніпропетровщини” дає можливість розширити пошук і доповнити його детальною інформацією, відкривши змістовну сторінку “Паспорт регіону”.

У більшості випадків на сайтах ОУНБ першочергово подається історія власної бібліотеки, проте, зазвичай ці сторінки не пов’язані з контекстом історичної інформації про край. Наприклад, не повідомляється, які місцеві культурні заклади з’явилися раніше, чи існували в певні історичні періоди краєзнавчі товариства в даній місцевості та ін.

Для розкриття свого краєзнавчого фонду бібліотеки створюють бази даних. Вони мають посилання-допомогу «Як формулювати запит», паспорт бази даних (мовне, хронологічне, географічне, тематичне охоплення, частота оновлення, види документів та їхній обсяг).

Наприклад, відділ краєзнавства Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського з 1999 року веде бібліографічну БД “Краєзнавство”, яка налічує понад 35 тис. документів, виданих українською та російською мовами, і відображає фонди основного книгосховища, всіх структурних підрозділів бібліотеки. База даних доступна через розділ сайту “Електронний каталог”. Пошук – за автором, колективним автором, назвою, предметною рубрикою, ключовим словом.

Сайт Закарпатської ОУНБ пропонує до послуг користувачів бібліографічні БД “Краєзнавство” та “Краєзнавча база аналітичних статей з періодичних видань, збірників”.

Варта високої оцінки копівка робота бібліотекарів щодо створення таких довідково-бібліографічних видань, як “Календарі знаменних і пам’ятних дат”. Більшість представлених на сайтах “Календарів...” є хронологічними списками, що висвітлюють окремі події та видатні імена, пов’язані з історією краю.

Тернопільська ОУНБ підійшла до цієї роботи найбільш відповідально, укладаючи “Календарі...” згідно з «Положенням про підготовку та видання бібліографічного списку “Календаря знаменних і пам’ятних дат Тернопільщини на ... рік»». В оптимальному варіанті „Календар...” повинен включати: передмову упорядника; перелік пам’ятних дат на рік; перелік дат, які не ввійшли до основного списку; матеріали, що характеризують кожен з дат, визначених основними; текстову (фактичну) довідку; список літератури; допоміжні покажчики (іменний, географічний). І слід зазначити, що з-поміж переглянутих видань інших сайтів, електронні версії тернопільських „Календарів...”, які видаються з 2001 року, вирізняються систематичністю, прекрасною структурою та наповненням. Кожній знаменній даті присвячується окрема сторінка сайту.

Вінницька ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва готує «Календарі знаменних і пам’ятних дат Вінниччини» з 1962 року. Так, наприклад, “Календар...” 2007 року „Земле моя, запашна, барвінкова” відзначається професійним та творчим підходом. Він підготовлений за участю співробітників місцевих краєзнавчих музеїв, театрів, архівів, викладачів місцевих ВНЗ, журналістів. Структурно видання містить два розділи: „Видатні постаті Вінницького краю, вшанування яких в області проводиться щорічно” та перелік основних ювілейних знаменних і пам’ятних дат 2007 року. Найбільшою його краєзнавчою цінністю є 27 змістовних довідок, присвячених подіям та особистостям, які включають історичні нариси різноманітної тематики: „Національний музей-садиба М.І. Пирогова (до 60-річчя заснування)”, „Вінницька область (до 75-річчя від дня утворення)”, „Тульчинський краєзнавчий музей (до 80-річчя заснування)” та ін. Додані списки літератури пропонують переважно місцеві видання і відображають глибоке ретроспективне опрацювання творів друку, починаючи з XIX сторіччя.

Бібліографічні видання, що представлені на сайтах, можуть бути цікаві для спеціалістів як якісна професійна робота, використовуватись у пошукових розвідках. Утім користувачі здебільшого віддають перевагу статтям, книгам, історичним довідкам і т. ін. у повнотекстовому варіанті. Коли на сайті розміщені лише бібліографічні покажчики, вважайте, що краєзнавчу роботу не представлено належним чином.

Розділи головних сторінок із гучною назвою “Електронні бібліотеки” демонструють нам почат-

ковий досвід бібліотек у створенні повнотекстових електронних ресурсів. Винятком є проект Кіровоградської ОУНБ ім. Д.І. Чижевського “Електронна бібліотека”, що представляє безумовно цікаві рідкісні книги, творчість видатних земляків та присвячені їм біографічні нариси, створені працівниками бібліотеки.

Що стосується розділів “Електронних бібліотек” решти сайтів, вони ще не скоро зростуть до поняття “бібліотека”, адже навряд чи можна назвати бібліотекою декілька книжок. Тим часом їх прекрасно б доповнили оцифровані версії видань, що висвітлюють святкування ювілеїв даного міста чи села в різні періоди. Ці видання, розраховані не стільки на спеціалістів-істориків, скільки на широку публіку, зазвичай містять аналіз певного історичного періоду розвитку міста, історичні фотоматеріали, інформацію про жителів.

Майже на всіх бібліотечних сайтах можна відшукати (щоправда, не завжди з кожної головної сторінки) хроніки культурного життя регіонів – ці своєрідні літописи сьогодення, які відрізняються за наповненням та обсягами. Здебільшого це щомісячні або щотижневі оглядові довідки за матеріалами преси та неопублікованими документами, які висвітлюють місцеві події та масові заходи. Зазвичай ці видання структуровані в окремі розділи за тематикою та відображають театральньо-концертне життя, просвітництво, художню самодіяльність, новини музейного, бібліотечного життя і т. ін.

Тим відвідувачам сайтів, які не бажають читати тексти з історії чи географії, пропонуються фотоматеріали. Їх цікаво переглядати і часто вони несуть не менше інформації, ніж текстова частина, а інколи й спонукають до ознайомлення з текстовими документами.

У віртуальних виставках, музеях та фотогалереях, представлених на сайтах деяких бібліотек, зокрема Луганської ОУНБ ім. О.М. Горького, Миколаївської ОУНБ ім. О. Гмирьова, Дніпропетровської ОУНБ, започатковано унікальні краєзнавчі сторінки, присвячені видатним подіям, персонам, історії чи сьогоденню краю.

Фотогалерея *Інформаційного порталу Луганщини* дає можливість переглянути сучасні фото підприємств і різних установ, закладів культури та мистецтва, пам’ятників, парків і заповідників, деяких видів продукції підприємств області, робіт місцевих художників, молодих майстрів та ін. Сторінка цього ж порталу розкриває літературну спадщину видатного українського письменника і вченого кінця XIX – початку XX століття Б. Грінченка, дозволяє «відвідати» місцевий музей автора, переглянувши віртуальну презентацію експозицій.

У виставці “Подорож вулицями втраченого міста” (сайт Кіровоградської ОУНБ ім. Д.І. Чижевського) зібрано унікальні фотографії міста Новогеоргіївська, зроблені до створення Кременчуцької ГЕС і затоплення цієї території. Оригінали світлин є влас-

ністю Світловодського краєзнавчого музею.

Віртуальні книжкові виставки містять фотографії стендів книжкових експозицій, організованих у приміщеннях бібліотек, або електронні презентації книжок, спеціально підібраних та підготовлених для виставок на сайті.

Професійна винахідливість бібліотекарів дозволяє започаткувати оригінальні підходи до подання краєзнавчої інформації. Зокрема, віртуальна виставка “Миколаївщина на поштових конвертах” представляє художні конверти (починаючи з 1973 року) з фонду відділу краєзнавчої літератури Миколаївської ОУНБ ім. О. Гмирьова, які розповідають про визначні місця та події краю.

Переглядаючи сайти районних та невеликих місцевих бібліотек, можна зустріти оригінальні форми краєзнавчої роботи, яких немає на сайтах ОУНБ. Наприклад, серед послуг Краматорської міської публічної бібліотеки ім. М. Горького – віртуальна краєзнавча довідка “Ваш вопрос к краеведу...”. Всі, хто цікавиться історією міста, протягом 3-5 днів можуть отримати відповідь на своє запитання в режимі віддаленого доступу.

Слід відзначити й помітну активізацію партнерських зв'язків бібліотек з іншими закладами культури та пошуку приватних джерел краєзнавчої інформації. У рамках такої співпраці та партнерства започатковано ряд краєзнавчих проектів. Зокрема, фахівцями ХДНБ ім. В.Г. Короленка за участю місцевих краєзнавців і представників творчих професій реалізовано краєзнавчий проект “Микола Васильович Гоголь і Харківщина” до 200-річчя від дня народження письменника. Створено електронний краєзнавчий ресурс, що акумулює фактографічну та бібліографічну інформацію, вибірково оцифровані друковані видання, ілюстративний матеріал.

Завдяки копійчій роботі бібліотекарів відкриваються малодосліджені сторінки української історії. Так, змістовна тематична добірка “Голодомор: невиплакані сльози України”, представлена на сайті Дніпропетровської ОУНБ, поєднала офіційні документи, спогади людей, публікації місцевої преси, присвячені жалобним меморіальним заходам, уривки з художніх творів.

Виставка фотоматеріалів “Автограф війни” Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського включає матеріали з особистих архівів жителів міста, обласних краєзнавчого музею та архіву і є хорошим прикладом співпраці бібліотеки у створенні краєзнавчих ресурсів.

Місцеві карти, від найдавніших до сучасних, які можна переглянути на деяких сайтах ОУНБ, прекрасно доповнюють історичні довідки та відтворюють візуальний образ краю. Підрозділ сайту Дніпропетровської ОУНБ «Карти Дніпропетровської області» містить різнобічні краєзнавчі інтерпретації території області і надає доступ до карт за такими напрямками: адміністративно-територіальний устрій, фізична карта, основні форми земної поверхні, клі-

мат, ґрунти, рослинний світ, тваринний світ, охорона природи, історико-етнографічна карта, промисловість, сільське господарство, пам'ятки історії та культури тощо.

Цілком зрозумілою є тенденція віддавати перевагу досягненням та успіхам регіону – представляти на сайтах найкращі споруди, сучасні виробничі та культурні досягнення, туристичну інформацію. Між тим, замовчувані раніше трагічні або маловідомі сторінки історії виявляються недостатньо розкритими, хоча могли б бути надзвичайно цікавими і пересічним громадянам, і науковцям-дослідникам. Наприклад, скільки невідкритих сторінок та дискусійних питань можна висвітлити в рубриці “Події краю в контексті військової історії України за останні 300 (інший період) років” і т. ін.

Дуже корисними були б такі відомості при підготовці до святкування певних роковин або подій, особливо на сайтах бібліотек регіонів, де безпосередньо відбувалися історичні події. Їх варто було б розміщати відразу після появи відповідного Указу Президента, адміністративного рішення місцевої влади з короткою історичною довідкою про події, зі списком літератури, доповненим дайджестом матеріалів преси, переліком місцевих та бібліотечних заходів у рамках відзначення.

У краєзнавчих та історичних розділах бібліотечних сайтів варто більше приділяти увагу питанням, присвяченим археології, реконструкції церков та історичних будівель у різні часи, висвітлювати історію краю в образотворчому мистецтві, літературі. Становитимуть інтерес й історичні довідки чи огляди на теми: “Історія створення транспортної мережі міста”, “Місцеве самоврядування в різні історичні періоди”, “Історія поліцейського (пожежного, військового) відділу міста”, „Освітні заклади міста в різні історичні періоди”.

Можна оцифровувати та представляти на сайті розділи ретроспективних чи рідкісних видань за тематикою: “Виникнення нашого міста (чи села)”, “Дореволюційні часи” “Довоєнні часи”. А інформація про переписи населення певної території в різні періоди висвітлить демографічні аспекти історії краю.

Надзвичайно цікавим напрямом краєзнавства, який на даний час потребує розвитку, є створення окремих сторінок, присвячених обрядам, традиціям та самобутності народів, що живуть у різних регіонах України.

Разом з тим, слід зазначити, що такі сторінки поки що ведуться лише зусиллями бібліотекарів, тоді як доцільним було б залучати до цієї роботи користувачів бібліотеки та відвідувачів сайту.

Особисті спогади та сімейні історії зберігають багато інформації, яку не відшукаєш в архівах та музеях. Одяг, зовнішній фон, зафіксована мить людського життя розкажуть про цілі покоління – як ці люди жили, думали, що для них було важливим.

Щоб раціонально та коректно використовувати приватну інформацію, варто звернутися до зарубіжної практики краєзнавчої діяльності. На бібліотечних сайтах США та Великобританії досить популярними є сторінки „Сімейних історій”, які створюються за особою участю жителів міста чи краю. Це калейдоскопи коротеньких історій – повідомлень щодо життя родин від діда-прадіда (упорядковані за абеткою прізвищ): чи завжди ця сім'я жила у даному місті, хто з родичів і коли першим прибув сюди, їхнє подальше життя, громадянство та віросповідання, професії, діти, внуки, міграція, родинні фотографії. Деякі сайти висвітлюють питання виконання військового обов'язку: хто з родичів у яких збройних силах служив і чи воював. На базі сімейних історій ведуться реєстри адрес електронної пошти жителів міста.

Створюючи аналогічні українські сторінки, можна було б включити дуже цікаву інформацію про статус родин, землеволодіння, успадкування в різні часи за особистими розповідями жителів. До того ж, на сайтах невеличких місцевих бібліотек сімейні історії можуть виявитися найбільш привабливою інформацією як в історичному плані, так і для осіб, котрі цікавляться та створюють своє генеалогічне дерево.

Краєзнавство – хороша тема для дитячої сторінки, яка доречна на сайтах будь-яких бібліотек, оскільки діти, особливо підлітки, досить активно використовують Інтернет і можуть зайти на сайт

публічної бібліотеки. Окрім кросвордів та вікторин з історії та географії, сторінка для дітей може бути присвячена генеалогії і містити методику створення родинного дерева. Можна запропонувати дітям відшукати відповідь на запитання „Що значить моє ім'я?” з посиланнями на відповідні сайти Інтернету або на власний розділ з переліком найбільш поширених імен сучасних українців. А відповіді на запитання „Що про свій рід я можу дізнатися від дідуся та бабусі, тата й мами?” та „Про що розповідають старі фотографії?” можуть стати приводом для започаткування на сайті віртуального конкурсу дитячих письмових робіт.

Важливим є розміщення на сайтах професійних рекомендацій щодо подальшого розвитку краєзнавчої роботи та вдосконалення віртуального бібліотечного простору. Ці матеріали зазвичай розміщують у методичних розділах. Одну з таких робіт включає розділ „Краєзнавча робота бібліотек” на сайті Херсонської ОУНБ ім. О. Гончара. Це методичні поради спеціалісту щодо різноманітних аспектів та напрямів краєзнавчої роботи.

Можливо, з часом спільними зусиллями бібліотек буде створено краєзнавчу директорію, що забезпечить лінки до відповідних сторінок бібліотек України всіх рівнів, краєзнавчих об'єднань та товариств, сайтів періодичних видань, історичної тематики, музеїв та архівів, історичних спілок.

КРАЄЗНАВЧІ ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ: ПОГЛЯД КРІЗЬ ПРИЗМУ САЙТУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. М. Л. КРОПИВНИЦЬКОГО ЦБС ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ М. МИКОЛАЄВА

ОДНИМ із пріоритетних напрямів у роботі Центральної бібліотеки ім. М.Л. Кропивницького ЦБС для дорослих м. Миколаєва є забезпечення доступу до краєзнавчої інформації, збереження й популяризація місцевих культурних і громадських надбань. Ця діяльність знайшла відображення у загальносистемній програмі «Краєзнавство».

Інформаційні технології, які використовуються в бібліотеці, істотно впливають на оптимізацію обміну краєзнавчою інформацією; на забезпечення доступності наявних ресурсів; підвищення рівня збереження інформації на традиційних носіях; удосконалення складу краєзнавчого фонду як через поповнення відповідними ресурсами в різних форматах, так і через створення нових, оригінальних електронних продуктів.

Основними краєзнавчими електронними ресурсами бібліотеки є:

- бібліографічна база даних «Краєзнавство»;
- вебліографічна база даних «Веб-картотека краєзнавчих адрес»;
- фонд дисків краєзнавчої тематики;
- фото-, аудіо- і відеоархів творчих вечорів, літературних зустрічей, присвячених нашим землякам;
- масив краєзнавчої інформації, розміщений на сайті (www.niklib.com).

О. Некипелова

Ці краєзнавчі ресурси відрізняє багатовекторність інформації, що задовольняє різні професійні, вікові й освітні потреби віддалених користувачів.

Зазначену інформацію можна згрупувати в такі комплекси:

- за рівнем узагальнення інформації: первинна, вторинна;
- за характером знакових засобів закріплення інформації:

- документна – книги (повнотекстові електронні версії виданих документів), інформаційні бюлетені, фотографії, схеми;

- бібліографічна – бази даних; дайджести, бібліографічні та вебліографічні покажчики, списки, закладки, довідники комплексного характеру, веб-посилання;

- фактографічна – довідкова інформація з тем: «Екологічна інфраструктура міста Миколаєва», «Навчальні заклади регіону, в яких проводиться робота з екологічної освіти й виховання», «Соціокультурна структура Корабельного району»;

- за формою подачі інформації: текстова; графічна; відеопрезентації; флеш-презентації;

- за тематикою: історія та етнографія; географія й екологія; літературно-художнє краєзнавство; соціально-економічне краєзнавство.

Охарактеризуємо найцікавіші, на наш погляд, тематичні ресурси.

Історико-етнографічна краєзнавча інформація представлена в таких розділах сайту:

«Краєзнавчо-інформаційний центр «КРАЙ» (Корабельний РАЙон)»

Накопичивши краєзнавчий матеріал про Корабельний район м. Миколаєва, його історію, цікавих людей, працівники бібліотеки почали узагальнювати і систематизувати зібрану інформацію. Ця робота вилася в організацію краєзнавчо-інформаційного центру «КРАЙ» на базі бібліотеки-філії № 18 – найбільшої у районі. Також було створено новий розділ на сайті, виконаний з використанням флеш-технологій, що присвячений історії Корабельного району – одного з перших заселених місць на території міста.

Цей розділ створений завдяки багаторічній співпраці місцевих істориків, краєзнавців, бібліотекарів, школярів і студентів. Він включає матеріали колективних досліджень (інформаційні довідники і буклети, присвячені минулому й сучасності району, архівні дані з історії окремих територій та населених пунктів краю тощо), поетичні збірники, творчі роботи місцевих майстрів. Лише за два місяці існування цього розділу на сайті його відвідало близько 650 віддалених користувачів.

У розділі «Віртуальні виставки» розміщено цікаву виставку «Наші раритети», на якій представлені найцінніші книги з фондів Центральної бібліотеки ім. М. Л. Кропивницького. Взагалі фонд рідкісних і цінних видань містить понад 3 тис. прим., у т. ч. адрес-календарі (з 1869 по 1913 р.) миколаївського краєзнавця В. Ліфанова. А виставка “Запрошує Україна – мальовнича, загадкова, гостинна...” ознайомить віртуальних відвідувачів із туристичними перлинами краю.

Підрозділ веб-посилань «Миколаївщина на сторінках Інтернет» розділу «Корисні лінки» знайомить із ресурсами, які містять інформацію щодо всіх періодів розвитку краю, починаючи з історії скіфів і сарматів, давньогрецького поселення Ольвія і до наших днів

та ін. Крім того, практично кожний із сайтів, представлених у цьому розділі, присвячений історії суднобудування як пріоритетного напрямку промисловості міста.

Ресурси еколого-географічної тематики розміщено в розділах:

«Центр екологічної інформації й культури». Веде його бібліотека-філія № 2, що спеціалізується на інформаційному забезпеченні городян екологічною інформацією. Серед ресурсів, до яких користувачі виявляють найбільший інтерес:

- інформація щодо навколишнього природного середовища в Миколаївській області за декілька років, інші матеріали з питань екології;

- персональна виставка фоторобіт відомого громадського діяча, директора Миколаївської філії Інституту екології Національного екологічного центру України О. Деркача «Природа Миколаївщини», на яких зображені мальовничі ландшафти, рідкісні види рослин, чарівні пейзажі регіонально-ландшафтного парку «Гранітно-степове Побужжя», що став одним із 7 природних чудес України.

Сторінка сайту «Регіональний комітет порятунку Південного Бугу» інформує про діяльність, спрямовану на рішення важливих екологічних проблем регіону.

Та найбільш розробленим комплексом на сайті є **літературно-художнє краєзнавство**.

У розділі «Сторінка М.Л. Кропивницького», чие ім'я носить наша бібліотека, акумульовані досить повні біографічні дані, бібліографія й вебліографія, фотоархів, розміщені тексти критичних статей про творчість відомого драматурга, корифея українського театру. До цього розділу звертаються майже 2,5% відвідувачів сайту.

Сторінка «Новинки краєзнавчої літератури» розділу «Новини» містить щоквартально оновлювану анотовану інформацію про видання, що надійшли до бібліотеки.

Вищезгаданий розділ «Корисні лінки» включає сторінку «Миколаїв літературний». Тут можна знайти посилання на міні-довідник щодо творчості миколаївських поетів і письменників.

До розділу «Електронні ресурси бібліотеки» входить сторінка «Літературна карта Миколаївщини», котра містить матеріали, присвячені літературному життю краю у різні часи. Серед тем цих біобібліографічних пам'яток: «Шевченко і Миколаївщина», розповіді про літераторів Д. Кременя, О. Сизоненка, П. Глазового, О. Бердника, Дніпрову Чайку та ін. Цей розділ користується достатнім попитом, про що свідчить статистика – 7,6% від загальної кількості відвідувань сайту.

Аналізуючи сайти публічних бібліотек України, провідні вітчизняні спеціалісти акцентують увагу на змістовності ресурсів. Наше прагнення надавати віртуальним користувачам не тільки вторинну, але й первинну інформацію реалізувалось у створеній більше трьох років тому сторінці «Краєзнавча бібліотека» розділу «Електронні ресурси бібліотеки».

Перші книги в «Краєзнавчій бібліотеці» з'явилися завдяки тісному співробітництву із відомим миколаївським істориком, ученим, письменником і публіцистом, доктором технічних наук, професором Ю. Крючковим. Зараз на сайті представлено електронні версії 4 книг цього автора.

Крім того, формуванню електронної бібліотеки сприяли партнерські відносини з миколаївським видавництвом І. Гудим, що спеціалізується на випуску книг краєзнавчої тематики. Всього на даний момент у електронній краєзнавчій бібліотеці представлено 35 повних електронних версій книг. Це романи, поетичні збірки, історичні нариси, публіцистика миколаївських авторів тощо.

Серед ресурсів краєзнавчої спрямованості, присвячених **соціальному й економічному життю міста**, слід назвати електронні дайджести «Миколаїв на сторінках місцевої преси» і «Публікації про м. Миколаїв у пресі України» (розділ «Електронні ресурси бібліотеки») з оглядовою інформацією про життя міста, які готуються за 30 місцевими газетами вже більше 10 років.

Розділ «Центр соціальної активності й партнерства» присвячено діяльності одного із структурних підрозділів бібліотеки, що займається інформаційною підтримкою регіональних громадських організацій.

Великий авторитет бібліотеці в місті надає наявність Громадської ради, в яку входять відомі культурні, політичні та громадські діячі. Інформація про її роботу допомагає відвідувачам сайту розширити уявлення про соціокультурну діяльність бібліотеки.

У вищезгаданому розділі «Миколаївщина на сторінках Інтернет» можна знайти і веб-посилання на ресурси регіонального сектору Мережі: сайтів органів влади міського й обласного рівнів, регіональних ЗМІ, бібліотек Миколаєва та ін.

Надання вичерпної інформації шляхом формування власних інформаційних ресурсів і забезпечення доступу до них, організація доступу до інших ресурсів за допомогою системи перехресних посилань, а також розміщення інформації про сайт в Інтернет-ресурсах наших партнерів забезпечують всебічну доступність краєзнавчих ресурсів Центральної бібліотеки ім. М. Кропивницького в Інтернет-середовищі. Як приклад співпраці можна навести багаторічну взаємодію з миколаївським порталом «Наше місто Миколаїв» (www.nikportal.net), на якому щорічно з 1997 р. бібліотека розміщує свій біобібліографічний довідник «Людина року. Городянин року».

Організація багатоаспектного доступу до краєзнавчих ресурсів через різні електронні форми, на наш погляд, є найбільш перспективним вектором подальшого розвитку цього напрямку роботи публічної бібліотеки. Тому в 2009 р. буде продовжено пошук оптимальної моделі подання краєзнавчої інформації. Для цього передбачено здійснити спробу проведення реструктуризації сайту, в результаті якої буде створено цілісний краєзнавчий блок. Це забезпечить більшу зручність у навігації й користуванні краєзнавчими веб-ресурсами, дозволить виділити бібліотеку із числа схожих, зробити її особливою, унікальною.

ДО 200-РІЧЧЯ ВІД НАРОДЖЕННЯ М. ГОГОЛЯ

«ГОГОЛЬ І УКРАЇНА»

14 квітня 2009 року в Національній парламентській бібліотеці України відбулася Третя науково-практична конференція „Бібліотека і книга в контексті часу”. Тема року – «Гоголь і Україна». В її роботі взяли участь науковці, працівники бібліотечної, інформаційної та книговидавничої сфер, серед них представники Міністерства культури і туризму України, Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, національних, державних, обласних універсальних наукових та публічних бібліотек, вищих навчальних закладів, видавництва „Грані-Т”, „Либідь”, „Свічадо”, ТОВ Науково-виробничого підприємства (НВП) „Аристос Технології України”.

Як відзначила у вступному слові генеральний директор бібліотеки **Т. Вилегжаніна**, за рішенням ЮНЕСКО, 2009 рік оголошено Роком Гоголя. Указом Президента України з нагоди знаменної дати передбачено низку заходів із вшанування пам'яті відомого

майстра художнього слова та великого мислителя.

Л. Любаренко

Гоголь був духовно пов'язаний з Україною, де він не перебував. Письменник показав її світові – в героїчній історії, фольклорі, побуті, народних звичаях, природі та героїці. Він, як ніхто інший, масштабно й виразно відобразив у своїй творчості ментальні риси українського народу. Його невмирущі твори увічнені в образотворчому мистецтві та кінематографії. Тому ця тема об'єднала на конференції бібліотекарів, видавців, книго- та кінознавців.

Привітавши учасників конференції, заступник міністра культури і туризму України, кандидат мистецтвознавства, професор, заслужений діяч мистецтв України **О. Бенч** відзначила значення Гоголя для світової культури, звернула увагу на його особливе ставлення до української пісні, яку він любив з дитинства. А щодо суперечок, чийм письменником є Гоголь,

то для нас найважливішим є те, що він народився в Україні, увійшов в історію своїми безсмертними творами «Вечори на хуторі біля Диканьки», «Ревізор», «Мертві душі». І хоча Гоголь писав російською мовою, думав він – українською. Найкраща пам'ять – осягнення глибини його думки.

Кандидат філологічних наук, заступник директора з наукової роботи Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка **С. Гальченко** з гордістю відзначив, що, працюючи з оригіналами і рукописами творів письменників, мав можливість доторкнутися і до написаної рукою Гоголя. На жаль, не вдалося реалізувати задумане – видати до ювілею факсимільне видання листів письменника, а також досі немає найповнішого видання його творів, лише готові 3 томи перекладів українською мовою.

Сприйняття письменника українською та російською культурами розкрив у своїй доповіді „Українська і російська рецепція Миколи Гоголя: порівняльний аналіз” доктор філологічних наук, провідний науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка **П. Михед**. Щодо суперечок – Гоголь російський чи український письменник, він вказав, що великі письменники – як святі: немає чого їх ділити між „конфесіями”. Внеском Гоголя в українську культуру є те, що він першим дав цілісний образ України у світовій літературі через її історію, фольклор, природу, вірування. Українські народні пісні він називав надгробними пам'ятниками минулого. Читаючи «Тараса Бульбу», українці розуміли: є чим пишатися, є основа, історія. М. Костомаров писав: «Мене зробив українофілом “Тарас Бульба”».

Гоголь мав величезний позитивний вплив на російську літературу і російську мову. Він задав вектор російської словотворчості, „вдягнув” українську ментальність у російську мову, зробив російську пластичною. Гоголь мав і „руйнівний” вплив на російську культуру, яка по природі своїй – серйозна, строга. Цар – помазаник Божий, Церква – свята, небесна. І російська культура, висока, аристократична, якщо порівняти з українською, – похмура. Гоголь привніс у російську культуру сміх.

Росія почала сміятися тільки завдяки йому. Після Гоголя в Росії стало модно сміятися.

У своїй доповіді «Гоголь в європейському культурному контексті» кандидат філологічних наук, ст. н. с. Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка **Є. Волощук**

розглянула три питання. Перше з них – рецепція Гоголя в Європі, тобто яким його бачать. Тут можна говорити про два полюси у творчості Гоголя: українську складову – карнавальну, веселу; російську – похмуру, сумну, загрозливу. Друге – вплив європейської традиції на Гоголя, зокрема літератури Англії (В. Скотт, Г. Філдінг), Франції (О. Бальзак, В. Гюго), Німеччини (Ф. Шіллер, Е.-Т. Гофман).

Третє питання – як вплинув Гоголь на європейську традицію (на прикладі творчості А. Зегерс).

Тему „Екранне прочитання творів М.В. Гоголя” розкрила **Л. Брюховецька**, секретар правління Національної спілки кінематографістів України, кіннокритик, кінознавець, головний редактор журналу „Кіно-Театр”, керівник науково-дослідного центру кінематографічних студій Національного університету „Києво-Могилянська академія”. Вона розповіла про різні погляди кінематографістів на Гоголя, історію екранізації його творів в Україні.

Перші фільми, які, на жаль, не збереглися, почали знімати ще на початку ХХ ст. („Тарас Бульба. Любав Андрія”). Потім був ряд екранізацій („Сорочинський ярмарок”, „Черевички”)

у 1925-1930 роках (так званий перший „золотий вік” українського кіно). Мрія О. Довженка зняти „Тараса Бульбу” так і не була втілена в життя. В роки репресій та війни твори Гоголя дещо відійшли на другий план. У 60-ті роки (другий „золотий вік” українського кіно) ідею екранізувати всі твори Гоголя було реалізовано частково („Вечір напередодні Івана Купала”, „Пропала гра-

мота”). Знову до творчості письменника звертаються наприкінці 80-х – на початку 90-х років. Виступ був завершений кадрами з документально-ігрового проєкту „Загублений рай” за малюнками С. Якутовича.

Кандидат філологічних наук, ст. н. с. відділу зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені

В. І. Вернадського **О. Супронюк** представила видані до ювілею дві власні книжки про молоді роки М. Гоголя. Монографія «Літературна среда раннього Гоголя» [Супронюк О. К. *Літературна среда раннього Гоголя* / О. К. Супронюк ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т русскої лит. (Пушк. Дом) РАН. – К. : Академперіодика, 2009. – 180 с.] розповідає про маловідомі сторінки життя письменника – семирічне перебування і навчання в гімназії вищих наук князя Безбородька в Ніжині. Тут подано інформацію про його однокласників, літераторів Ніжинського гуртка та їхні твори. Представлено багато ілюстрацій, а також невідомий портрет Гоголя, написаний К. Брюлловим у 1836 р. Великий масив історико-культурного матеріалу дає змогу дослідити побутове середовище, в якому жили гімназисти, коло їхнього читання (каталоги бібліотеки Ніжинської гімназії), джерела літературних образів та взаємозв'язки майбутніх літераторів.

Повніше останню тему розкрито у біобібліографічному словнику (Супронюк О. К. *Н. В. Гоголь и его окружение в Нежинской гимназии : биобиблиогр. словарь* / О. К. Супронюк ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; [ред. А. І. Рейтблат ; предисл. Ю. В. Манна]. – К. : Академперіодика, 2009. – 252 с. ; [24 с. : библиогр. ; ил.]). Це перша спроба систематизувати відомості про середовище, в якому М. Гоголь формувався як особистість і письменник. Книга знайомить читачів із 475 особами, з якими так чи інакше спілкувався молодий Гоголь, і є результатом гігантської архівної роботи. Аналога цьому виданню немає, адже довідкові видання, як правило, на архівних матеріалах не будуються.

Питанням бібліографічної Гоголіани присвячувався виступ головного бібліографа НПБУ **І. Негрейчук**. Вона зазначила, що створення бібліографії Гоголя розпочалося в Україні ще на початку ХХ ст. Багато посібників побачило світ останнім часом у Росії, інших країнах (США, 1989 р.) Це і бібліографія до творів письменника та літератури про нього.

Було презентовано бібліографічний покажчик «Видання Миколи Гоголя в Україні (1831–1923)», підготовлений і виданий фахівцями НПБУ. У ньому подаються відомості про твори М. Гоголя російською та українською мовами, котрі зберігаються у фондах провідних бібліотек та ряду музеїв України. До більшої частини описів книг подано сигли закладів, в яких вони зберігаються. Вибірково представлено інформацію щодо творів письменника, надрукованих на сторінках періодичних видань.

Вибір хронологічних меж зумовлений добром літератури, який здійснено в рамках створення українського бібліографічного репертуару та його складової частини – Друкованого зведеного каталогу української книги (ДЗК). Також було використано електронні каталоги ряду бібліотек. Виникли й певні труднощі, зокрема відсутність обов'язкових елементів бібліографічного запису та некоректність опису видань ХІХ – початку ХХ ст.; фонди цінних та рідкісних книг ОДНБ ім. М. Горького та ХДНБ ім. В. Г. Короленка, на жаль, не представлено в електронному вигляді.

Було зазначено, що в цілому гоголезнавча бібліографія не має системного характеру, вона представлена фрагментарно, окремими темами, випусками. Тому перед бібліографами стоїть завдання створення фундаментальної ґрунтовної праці про видатного українця.

Шеф-редактор видавництва «Грані-Т» **Д. Ключко** презентувала книгу М. Гоголя „Петербургские повести” з унікальними ілюстраціями художника Ю. Чаришнікова. В 2008 р. це видання стало справжнім тріумфатором, отримавши найвищі нагороди на ХХІ Московській міжнародній книжковій виставці-ярмарку, V ювілейному Міжнародному конкурсі «Мистецтво книги» держав – учасниць СНД, щорічному Національному конкурсі „Краща книга року”.

Цікава історія створення цієї книги, яка розпочалася ще 1979 року, коли одне з київських видавництв замовило тоді ще не надто відомому художнику Ю. Чаришнікову цикл літографур до проекту «М. В. Гоголь. Петербургские повести». Результат майже 5-річної роботи вразив фахівців. Однак видавництво не задовольнило бачення гоголівського світу митцем.

З 1986 р. Ю. Чаришніков почав виставляти окремі графічні листи, деякі відбитки придбали музеї України, Росії, приватні колекціонери. Митець усіляко намагався врятувати „свого Гоголя” і пропонував їх до друку у видавництвах Москви, Парижа, Нью-Йорка, але масштабність і складність робіт не давала можливості втілити проект у книжковому вимірі. Зачароване коло відмов розірвалося лише в 2007 році, коли художник звернувся до видавництва «Грані-Т».

Так з'явився цей монохромний, майже невагомий, заповнений розсипаними на сторінках словами й буквами відбиток геніального світу Гоголя і його героїв. Унікальність видання в тому, що в ньому поєднані твори ХІХ, ілюстрації ХХ, а технології ХХІ століття.

Про віртуальний краєзнавчий проект „Микола Васильович Гоголь і Харківщина” розповіла головний бібліотекар ХДНБ ім. В.Г. Короленка **О. Дмитрієва**. Спочатку він планувався як колекція електронних документів. Але в ході роботи трансформувалася у більш складний ресурс, який з літа 2008 року функціонує на сайті ХДНБ у розділі „Краєзнавство”. Проект складається з кількох сторінок та поєднує в собі фактографічну інформацію, вибірково оцифровані друковані видання, образотворчий матеріал. Так, головна сторінка містить відомості про зв'язок Гоголя з Харківщиною, переважно про особисті стосунки письменника з місцевими діячами. Сторінка „Бібліографія” включає бібліографічні описи книг, журнальних і газетних статей українською та російською мовами за 150 років (з 1858 по 2007 рік). Важливе місце відведено розділу „Оцифровані ресурси”, який включає мемуари, літературознавчі дослідження харків'ян, а також повні тексти публікацій місцевих газет. Окремий розділ склали матеріали про відзначення ювілеїв Гоголя на Харківщині. Традиційний для веб-проектів розділ „Фотогалерея” містить портрети харківських знайомих Гоголя і дослідників його творчості, фото місць Харкова, пов'язаних з його ім'ям, постановок гоголівських творів на харківських сценах тощо.

Завідувачка відділу рідкісних і цінних видань НПБУ **О. Лазарева** зупинилася лише на окремих виданнях творів М. Гоголя у ХІХ – поч. ХХ ст., які є найбільш значущими для вивчення творчості та життя письменника, не втратили своєї цінності та становлять інтерес і сьогодні.

Серед прижиттєвих видань творів було відзначено перше зібрання у 4-х томах, що вийшло в 1842 році за безпосередньою участю самого митця.

Крім літературних творів, великий інтерес становить листування письменника, яке дає змогу встановити факти його біографії, познайомитися з історією подорожей, різнобічними зв'язками та знайомствами, поглядами на події суспільно-політичного та літературного життя, з цінними матеріалами про роботу над творами.

Окремо згадувалися видання творів письменника у перекладах українською мовою, що побачили світ ще за його життя. Це, зокрема, переклади Лесі Українки, М. Старицького, М. Садовського, І. Франка.

Також О. Лазарева зазначила, що за планом з підготовки та відзначення ювілею М. Гоголя в НПБУ розпочалося збирання відомостей про перші та прижиттєві його видання, що зберігаються у публічних бібліотеках країни, і створення електронної БД цих документів. На сьогодні вже отримано інформацію з 20 бібліотек, з яких 9 – мають у своїх фондах 23 примірники прижиттєвих видань письменника.

Зав. відділом літератури з питань мистецтв Публічної бібліотеки ім. Лесі Українки м. Києва **Л. Криворучко** у своєму виступі наголосив, що тема „М.В. Гоголь у книжковій ілюстрації” невичерпна і в той же час малодосліджена, відзначивши, що є необ-

хідність у підготовці відповідного бібліографічного видання.

Гоголь і архітектура – саме цей аспект розкрила у своєму виступі „Феномен готичного стилю як взаємозв'язок художнього образу з його призначенням за світосприйняттям М.В. Гоголя” студентка ІІІ курсу факультету дизайну Київського національного університету культури і мистецтв **С. Ромашко**.

Якщо Стендаль, Гюго, Вальтер Скотт та інші видатні письменники з великою майстерністю описували різні міста і сприяли увічненню їхніх образів у художній літературі, то Гоголь зробив спробу дати аналіз світової архітектури.

Він любив епоху Середньовіччя, немов би тужив за її красою, вважаючи класичну архітектуру сумною. Архітектура класицизму була йому не до вподоби, жодна будівля не викликала у нього ані захоплення, ані хорошої оцінки. Гоголь підкреслював утилітарність сучасного йому будівництва, проте сам хотів би бачити горіння й світло, виражені в такій архітектурі споруди, як середньовічний храм, будівля якого летіла в небо.

Цікаву віртуальну екскурсію гоголівськими місцями Полтавщини, які пов'язані з життям письменника або описані в його безсмертних творах, провела директор Полтавської ОУНБ ім. І.П. Котляревського **Т. Зеленська**.

ДЗ «Національна парламентська бібліотека України» та ТОВ НВП «Аристос Технології України» ініціювали «Проект цифрового та факсимільного відтворення перших та прижиттєвих видань творів М. В. Гоголя». Про його реалізацію повідомила **О. Баркова**, заступник генерального директора з питань використання нових інформаційних технологій бібліотеки (докладніше див. статтю О. Баркової на с. 28).

Після презентації проекту керівник НВП «Аристос Технології України» **С. Есін** вручив примірники факсимільного відтворення бібліотекам – учасницям проекту. CD-презентацію буде передано у провідні бібліотеки галузі культури.

В рамках конференції було відкрито книжкову виставку «Вічно Ваш. Гоголь...» із фондів НПБУ. На ній експонуються видання українською (переклади) та російською мовами: зібрання творів письменника, видання окремих творів, що побачили світ у різні роки.

Також широко представлені твори М. Гоголя в перекладах іншими мовами: англійською, німецькою, польською та португальською; документи про творчий шлях та сторінки біографії письменника – однієї з найбільш загадкових постатей світової літератури; спогади сучасників та літературні джерела, документи і матеріали про увіковічнення пам'яті митця й вивчення його творчої спадщини.

ПЕРШІ ТА ПРИЖИТТЄВІ ВИДАННЯ М. ГОГОЛЯ З ФОНДІВ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ: реалізація проекту цифрового та факсимільного відтворення

«**Б**ЕСКОНЕЧНО велик тот, хто об'єднує коло свого имени, своей личности людей без различия взглядов и направлений». Так казав відомий російський державний діяч М. Гучков на святкуванні 100-ліття від дня народження М. Гоголя в 1909 році. Нині весь світ відзначає 200-річний ювілей письменника. Ця знаменна подія об'єднала три провідні бібліотеки України та фахівців, які займаються проблемами зберігання культурного надбання за допомогою цифрових технологій, у реалізації «Проекту цифрового та факсимільного відтворення перших та прижиттєвих видань творів М. В. Гоголя». Загалом було оцифровано шість примірників видань та зроблено факсимільну копію першого зібрання творів письменника.

Ініціаторами та виконавцями проекту стали ДЗ «Національна парламентська бібліотека України» (НПБУ) та ТОВ НВП «Аристос Технології України». Участь у ньому взяли Державна історична бібліотека (ДІБ) України і Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка (ХДНБ).

Результати роботи було представлено на III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Бібліотека і книга в контексті часу», що відбулася 14 квітня 2009 року у НПБУ (<http://www.nplu.org/ua/events/Gogol/default.htm>). Тема року «Гоголь і Україна».

Рідкісні прижиттєві видання творів М. Гоголя для оцифрування було надано з фондів зазначених бібліотек. Оцифрування та виготовлення факсимільної копії здійснено ТОВ НВП «Аристос Технології України».

Зусиллями учасників проекту було створено цифрові копії:

– першого видання першої частини добірки повістей «Вечера на хуторі біля Диканьки», наданого ДІБ України (*Вечера на хуторъ близъ Диканьки : повести, изданья пасичникомъ Рудымъ Панькомъ. – СПб., 1831. – Ч. 1. – XVII, 244 с.*);

– першого повного зібрання творів М. Гоголя у чотирьох томах, підготовленого самим письменником, яке побачило світ наприкінці 1842 р.; оригінали першого і другого томів – із фонду ХДНБ, третього і четвертого томів – з фонду НПБУ (*Сочинения Николая Гоголя : в 4 т. – СПб. : в тип. А. Бородини и К°, 1842. – Т. 1: Вечера на хуторе близ Диканьки : повести, изданье пасечником Рудым Пань-*

ком. – XVIII, 186, VIII, 259, [1] арк. ; Т. 2 : Миргород . – 1-483, [484-486] с., [1] арк. ; Т. 3 : Повести. – 465, [2] с. ; [Т. 4 : Ревизор]. – 588 с.);

– першого видання поеми «Похождения Чичикова или Мертвья души»; оригінал з фонду ДІБ України (*Похождения Чичикова или Мертвья души : поэма Н. Гоголя. – М. : Унив. тип., 1842. – 472 с.*).

Зроблено страхові копії (у форматі TIFF) усіх оцифрованих примірників, а також низку електронних представлень для презентування і використання.

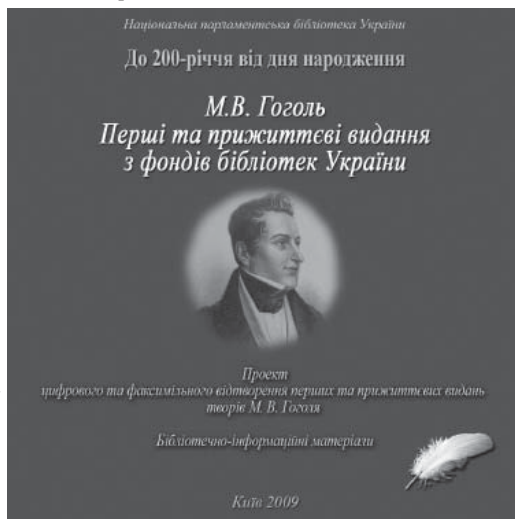
Презентаційні копії на компакт-дисках у форматі PPT (MS Office PowerPoint) із музичним супроводом показу (використано твори відомих композиторів XIX–XX ст.) були підготовлені ТОВ НВП «Аристос Технології України».

Онлайнві представлення оцифрованих примірників у форматах HTML і PDF, призначені для надання доступу користувачам, зроблені фахівцями НПБУ і презентовані учасникам конференції на компакт-диску у вигляді CD-версії. До цього диску ввійшли також відомості про проект, його учасників та додаткові бібліотечно-інформаційні матеріали щодо творчості й творів М. Гоголя.

В основу оформлення компакт-диску покладено новий інтерфейс розділу веб-сайту НПБУ «Оцифровані видання» (www.nplu.org/ua/resources/dig_lib.html), який модернізовано і стилізовано для електронного зібрання оцифрованих рідкісних книг як складової електронної бібліотеки, що формується в НПБУ.

Онлайнві представлення зібрано в електронну колекцію під назвою «М.В. Гоголь. Перші та прижиттєві видання з фондів бібліотек України». Кожний оцифрований примірник, представлений в електронній колекції, супроводжується інформацією про видання зі стислою анотацією, відомостями про стан цього примірника, а також добіркою найзначніших у художньому та історичному відношенні ілюстрацій до відповідних творів, які виконано відомими художниками XIX ст.

Інтерфейс «Перегляду» HTML-представлення кожного оцифрованого примірника передбачає два режими перегляду:

– змісту і сторінки книги (навігація за змістом видання і посторінковий перегляд);

– розгорнутого вигляду книги (дві сторінки – попарно-сторінковий перегляд).

PDF-представлення книжок зроблені за технологією, обраною в НПБУ для представлення оцифрованих рідкісних книг: PDF-копія забезпечена навігацією за змістом

видання, захищена від змін та оснащена водяним знаком із позначенням бібліотеки, у фонді якої зберігається оригінал. Оцифровані видання підготовлено

також для надання користувачам у повнотекстовому символічному представленні через інформаційно-пошукову систему електронної бібліотеки Бібліотеки (tlibra.nplu.org).

Зазначена колекція супроводжується додатковими інформаційними матеріалами, що будуть корисні як фахівцям, так і широкому загалу користувачів. Вони включають:

– передмову «Бібліотеки України – до 200-річчя від дня народження М.В. Гоголя» генерального директора НПБУ Т. Вилегжаніної;

– відомості про проект та його учасників;

– статті з календаря «Знаменні дати», що створюється Бібліотекою, зокрема ілюстровану біографічну довідку про М. Гоголя «Ім'я моє після смерті буде щасливішим за мене...» та матеріал «Дивний геній» про творчість письменника, доповнений бібліографічним покажчиком його видань та публікаціями про майстра слова;

– електронну версію науково-допоміжного бібліографічного покажчика «Видання Миколи Гоголя в Україні (1835–1923)», виданого до ювілейної дати;

– фотогалерею «Рідкісні видання творів М.В. Гоголя та матеріалів про нього у фонді Національної парламентської бібліотеки України».

Компакт-диск з електронною колекцією «М.В. Гоголь. Перші та прижиттєві видання з фондів бібліотек України» підготовлений для розповсюдження серед установ галузі.

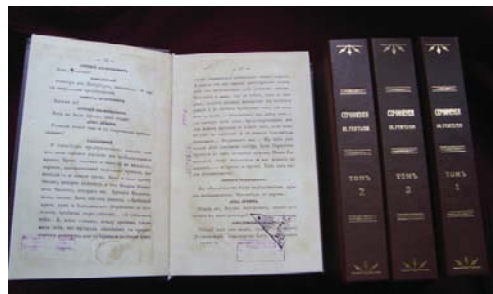
Важливим результатом проекту є факсимільне відтворення згаданого вище першого прижиттєвого чотирьохтомного зібрання творів письменника, здійснене ТОВ НВП «Аристос Технології України» із застосуванням оцифрованих матеріалів. Обкладинку виготовлено за зразками елементів обкладинки примірників прижиттєвих видань М. Гоголя з фонду ДІБ України.

У додатковому буклеті вміщено описи відтворених примірників та ті аркуші, що відсутні у 4 томі (з фонду ХДНБ).

Повні екземпляри факсимільного відтворення збірки отримали всі бібліотеки – учасниці проекту. Отже, читачі цих бібліотек матимуть змогу ознайомитися з первинними текстами творів М. Гоголя у друкованому вигляді та працювати з їхніми електронними версіями.

Слід підкреслити важливість результатів проекту як корисного практичного досвіду застосування цифрових технологій

для факсимільного та електронного відтворення книжок, що входять до вітчизняної і світової культурної спадщини. У такий спосіб одночасно вирішуються завдання зберігання для майбутніх поколінь оригіналів унікальних видань, розкриття бібліотечних фондів і надання доступу до паперових й електронних копій творів необмеженій кількості користувачів із усього світу.

Хочеться сподіватися, що спільні роботи трьох провідних бібліотек країни та їхнього партнера – ТОВ НВП «Аристос Технології України» – знайдуть продовження в проектах з оцифрування видань за різноманітними тематичними напрямками. А перший спільний результат, який ми маємо зараз у вигляді невеликої колекції «М.В. Гоголь. Перші та прижиттєві видання з фондів бібліотек України», стане початком створення національної електронної бібліотеки рідкісних і цінних книг.

Хочеться сподіватися, що спільні роботи трьох провідних бібліотек країни та їхнього партнера – ТОВ НВП «Аристос Технології України» – знайдуть продовження в проектах з оцифрування видань за різноманітними тематичними напрямками. А перший спільний результат, який ми маємо зараз у вигляді невеликої колекції «М.В. Гоголь. Перші та прижиттєві видання з фондів бібліотек України», стане початком створення національної електронної бібліотеки рідкісних і цінних книг.

* * *

ЦІКАВІ ФАКТИ

1 квітня 2009 року, в день відзначення ювілею письменника, в Інтернеті через пошукову систему Google за запитом «Гоголь» і «Гоголь бібліотека» отримано посилань:

на запит «Гоголь»	приблизно 1 810 000
сторінки російською мовою	–”– 1 260 000
сторінки українською мовою	–”– 211 000
сторінки з України	–”– 410 000

на запит «Гоголь бібліотека»	приблизно 394 000
сторінки українською мовою	–”– 106 000
сторінки з України	–”– 146 000

БІОБІБЛІОГРАФІЧНИЙ ДОВІДНИК „УКРАЇНСЬКІ БІБЛІОГРАФИ”

УКРАЇНСЬКІ бібліографи : Біографічні відомості. Професійна діяльність. Бібліографія. Вип. 1 : А–К / ДЗ «Нац. парлам. б-ка України» ; авт.-уклад. : Р.С. Жданова, Н.І. Абдуллаєва, В.О. Кононенко ; наук. ред. В.О. Кононенко, Н.Я. Зайченко ; відп. ред. Т.І. Вилегжаніна. – К., 2008. – 323 с.

ВИЙШОВ у світ біобібліографічний довідник „Українські бібліографи”. У зв’язку з цим доцільно згадати думку І. Франка щодо біобібліографічних праць, який у рецензії на працю О. Левицького “Прикарпатська Русь в XIX в. в біографіях” писав: «...дуже пожадане, щоб біографічний лексикон давав нам звістки про всіх людей, що чим-небудь визначилися в нашій житті, нехай се буде й найдрібніша заслуга. Тільки маючи відомості про якнайбільше число дрібних і зовсім дрібних діячів, ми зможемо сягнути оком у глибину народного організму, в ті найдрібніші пружини й мотори народного відродження, зможемо відповідно оцінити праці й заходи видніших діячів або донеслість елементарних, масових рухів».

„Українські бібліографи” – авторський проект головного бібліографа ДЗ “Національна парламентська бібліотека України” Р. Жданової. Це результат багаторічної праці фахівців науково-бібліографічного відділу закладу. Розпочата 1999 року, ця робота неодноразово з різних причин призупинялася. Лише в 2005 році відновилося систематичне опрацювання величезної кількості матеріалів і почалось укладання першого випуску цього видання.

Основою для створення посібника стали фонди, каталоги і картотеки НПБУ, професійні журнали, наукові збірники Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та ін. Зокрема, серед опрацьованих джерел – „Українська журналістика в іменах: Матеріали до енциклопедичного словника”, „Матеріали до біографій етнологів та народознавців України”, „Бібліографи Одеської державної наукової бібліотеки імені М. Горького”, „Українські бібліографи ХХ століття”, „Українські історики ХХ століття”, „Від пошуку до визнання: Біобібліографічний покажчик”, „Хто є хто у видавничій і бібліотечній справі” та „Кто есть кто в библиотечно-информационном мире России и СНГ”, „Бібліографічні джерела українського літературознавства, мовознавства та фольклористики”, „Бібліографознавство України”.

До першого випуску довідника увійшли творчі біографії українських бібліографів, які стояли біля ви-

токів вітчизняної бібліографії, і тих, котрі працюють сьогодні. Кожен із них посідає своє почесне місце у безперервній шерензі творців бібліографічної науки і практики. Тут подано відомості про українських бібліографознавців, розробників теорії, історії, методики бібліографії та дослідників проблем організації бібліографічної справи, викладачів бібліографії у ВНЗ України, фахівців інформаційних технологій, а також про осіб інших професій, які зробили значний внесок у бібліографічну справу.

Усі матеріали розміщено за абеткою, кожній позиції присвоєно номер.

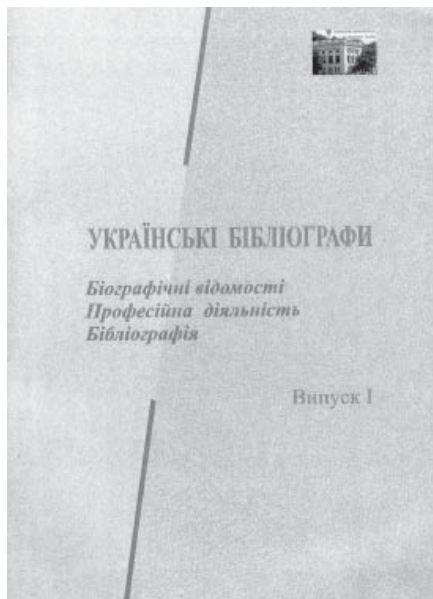
Інформаційна довідка про особу складається з трьох частин. Перша – містить біографічні відомості: прізвище, ім’я, по батькові, дати життя за старим і новим стилем, місце народження й смерті за колишнім та сучасним адміністративним поділом. Зазначено фах, навчальний заклад, в якому діяч здобув освіту, коротко розкрито творчий і життєвий шлях, основні напрями бібліографічної діяльності, коло професійних інтересів, вказуються вчені звання, урядові нагороди тощо.

У другій частині подано у хронологічному порядку праці бібліографів. Поряд із фундаментальними науково-допоміжними бібліографічними посібниками представлені рекомендаційні покажчики, списки різноманітної типової й видової палітри. Це має допомогти науковцям різних галузей знань отримати якнайповнішу інформацію і залучити до наукового обігу значну кількість бібліографічних матеріалів. Ці відомості створюють певну інформаційну систему, дають можливість проаналізувати стан інформаційного забезпечення науки і культури на різних історичних відтинках часу.

Третя частина включає перелік праць про бібліографа в хронологічному порядку.

На сьогодні зібрано інформацію щодо 367 бібліографів. До першого випуску видання ввійшло 188 персоналій. Робота з виявлення матеріалів продовжується.

Бібліографічний опис здійснено згідно з ГОСТ 7.1–84 «Библиографическое описание документа: общие требования и правила составления», але з

Н. Абдуллаєва

деякими особливостями. В бібліографічному описі окремо виданих праць подаються тільки основні елементи, факультативні елементи (колективний автор, редактор, ілюстратор, серії та підсерії, кількісна характеристика тощо) не вказуються.

З метою заощадження місця застосовано систему скорочень слів не тільки в бібліографічних записах, а й у текстовій частині. Ці скорочення не утруднюють розуміння тексту. Не скорочуються назви книг, статей, конференцій, сесій, комітетів, наукових тем тощо, котрі, як правило, наводяться у лапках.

Слід зазначити, що разом з укладачами активно співпрацювали книгознавці, вчені, письменники та ін. Серед них – С. Білокінь, Т. Добко, С. Захаркін, Г. Ковальчук, В. Лутовинова, А. Непомнящий, В. Пашкова, М. Селівачов, О. Сидоренко, О. Устіннікова, М. Шудря і багато інших. Усім їм укладачі висловлюють щире подяку.

Представлений випуск праці „Українські бібліографи”, на відміну від видань такого типу, присвячених іншим галузям знань, виконує не лише довідкову функцію, а й є ґрунтовним покажчиком

української бібліографії другого ступеня і джерелом вивчення історії української бібліографії як складової бібліографознавства. Відомості ж про теоретичні напрацювання сприятимуть становленню і розвитку української бібліографічної науки.

Від початку планувалося, що кожному персоналію буде супроводжувати фотографія. На жаль, низька якість світлин дозволила здійснити їхнє відтворення у друкованому вигляді.

Видання адресується бібліотечним працівникам, літературознавцям, книгознавцям, культурологам, історикам, письменникам, викладачам ВНЗ, студентам, видавцям.

Будь-які доповнення та слушні зауваження, котрі сприятимуть удосконаленню посібника, будуть із вдячністю враховані укладачами.

Побажання та доповнення просимо надсилати на адресу: Україна, 01001, м. Київ, вул. Грушевського, 1. ДЗ «Національна парламентська бібліотека України». Науково-бібліографічний відділ. E-mail: nbv-nplu@mail.ru.

БІБЛІОТЕКИ-ЮВІЛЯРИ

ВІД ГРОМАДСЬКОЇ ДО НАУКОВОЇ: 110-річна історія Кіровоградської ОУНБ ім. Д.І. Чижевського – історія успіху

СЬОГОДНІ неможливо уявити розвиток культури, мистецтва, освіти, науки м. Кіровограда і регіону без Обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського. Від громадської – до державної, від міської – до обласної, від масової – до наукової – такими були основні віхи її історії.

А починалося все із заснування першої в місті Єлисаветграді (тодішня назва м. Кіровограда) громадської бібліотеки, коли 2 лютого (15 лютого за новим стилем) 1899 року було відчинено для громади двері читальні на Двірцевій вулиці, на другому поверсі у будинку Бардаха. Фонд книгозбірні на той час складав 2,5 тис. книг; кошторис на її утримання, який було затверджено міською Думою, становив 1 000 крб.

Перший голова бібліотечної дирекції М. Малаєв у своїй промові на відкритті сказав, що «створено публічну бібліотеку працею, коштами та ініціативою самого суспільства. Сьогодні ми вітаємо прояв живої суспільної душі».

Саме такою «живою душею» була бібліотека у всі часи свого більш ніж столітнього існування, такою залишається і зараз. Підтверджують це хоча б такі факти: щороку мешканці регіону відвід-

ують заклад близько 180 тис. разів, їм видається до 700 тис. різноманітних документів: від стародруків до електронних видань.

О. Гаращенко

Ініціаторами заснування книгозбірні виступили: нотаріус Антон Федорович Якубовський, земський гласний, голова Єлисаветградської земської управи, літератор Павло Олександрович Зелений, земський землемір Павло Захарович Рябков, міський голова Олександр Миколайович Пашутін та багато інших мешканців міста. Вже з перших років існування діяльність бібліотеки мала велике значення для розповсюдження культури, освіти, підтримки прагнення народу до знань, до книги.

У 1920-ті роки громадську книгозбірню було перетворено в Єлисаветградську центральну міську бібліотеку, якій у 1926 році присвоїли ім'я Н. К. Крупської.

У 1939 р., коли було утворено Кіровоградську область, книгозбірня почала функціонувати як обласний заклад. Тому нинішній рік для нас подвійно ювілейний!

Бібліотека проводила активну роботу з комплектування фондів кращими творами класиків україн-

ської, російської та світової літератури, складала рекомендаційні списки видань, організовувала масову агітаційну роботу: доповіді, лекції, літературні вечори, диспути.

У роки Великої Вітчизняної війни книгозбірня зазнала значної шкоди. Фашисти пограбували та спалили велику частину фонду, загинули її каталоги і обладнання. Матеріальні збитки склали 792 750 крб. На початок війни штат закладу становив 10 осіб, із них 7 бібліотекарів. Обов'язки завідувачою в перші дні війни виконувала І. Косовська.

За наказом гебітскомісара на паперову фабрику в с. Комишувате Новоукраїнського району було відправлено майже 30% усього фонду бібліотеки. Це видання класиків марксизму-ленінізму, твори українських, російських, німецьких та єврейських авторів, так звана небажана література, списки якої надсилались до всіх міських управ.

Зазнавав шкоди бібліотечний фонд і від місцевих мешканців. Це засвідчує невелика цитата про цей період із книги письменника, уродженця нашого міста Павла Негретова: *„В Кіровограді я дізнався, що наші залишили місто 4 серпня, а німці ввійшли 5-го, протягом доби було безвладдя ... розтягували – хто що міг. Я дізнався, що одна баба вкрала з бібліотеки енциклопедичний словник Брокгауза і топить ним пічку... Так ось тоді, в перші дні окупації, мій товариш допоміг мені врятувати Брокгауза. Декілька томів баба вже встигла спалити, а решту я у неї забрав, відсутні томи виміняв у товариша за самоцвіти, і, таким чином, зібрав всю енциклопедію”* (Негретов П. *Все дороги ведуть на Воркуту*. – Вермонт, 1985. – 236 с.).

8 січня 1944 року м. Кіровоград було звільнено від окупантів, а вже 15 січня бібліотека відновила свою роботу. В рекордно короткий термін під керівництвом І. Косовської книжковий фонд було інвентаризовано, розставлено на полицях і з травня 1944 р. бібліотека гостинно відкрила свої двері для читачів.

Післявоєнний період позначився відродженням книгозбірні, відновленням її кращих традицій. У 50-ті роки вона виконувала функцію культурно-ідеологічного закладу; отримувала Всесоюзний обов'язковий примірник документів; постійно надавала методичну та бібліографічну допомогу районним, міським, сільським та колгоспним книгозбірням області. Розвивалася структура бібліотеки. З 10 червня 1957 року почав працювати патентний відділ. Враховуючи специфіку підприємств міста і області, він укладав списки патентної літератури за окремими галузями знань та направляв їх до 24 промислових підприємств регіону.

Актуальними залишалися проблеми бібліотечних площ для організації книгосховища та збільшення штату бібліотечних працівників, яких на той час було 17 осіб.

Ознакою 60-х років стало послаблення цензури в мистецтві та літературі, можливість більш відкрито описувати тогочасні події. До фондів бібліотеки надходили відомі літературні журнали «Новый мир», «Иностранная литература», які друкували твори письменників-шестидесятників: прозаїків – В. Дудинцева, О. Солженіцина, В. Астаф'єва; поетів – Б. Ахмадуліної, Р. Рождественського, А. Вознесенського, Є. Євтушенка. Подих змін відчувався і в роботі бібліотек.

У цей період під керівництвом директора Фросини Іванівни Наливайко колектив книгозбірні здійснював роботу відповідно до статусу і нової структури обласних бібліотек. Активізувалася методична діяльність, працівники науково-методичного відділу та керівники структурних підрозділів постійно виїжджали у тижневі відрядження до районних та сільських книгозбірень, перевіряли їхню роботу, надавали допомогу бібліотечним працівникам.

Одним із найважливіших напрямів діяльності у 70-ті роки була централізація мережі бібліотек – прогресивна, деякою мірою революційна перебудова бібліотечної справи країни. Цю складну роботу колектив книгозбірні здійснював під керівництвом Петра Мефодійовича Півняка. Вказаний період позначився розвитком краєзнавчого напрямку в діяльності закладу, зокрема у царині краєзнавчої бібліографії та методичної роботи.

Проводилися зустрічі з письменниками-земляками: В. Бровченком, Є. Долманом, В. Козаченком, В. Гончаренком, Ю. Камінським, літературознавцем Є. Адельгеймом, а також з літераторами, які брали участь у бойових діях на території краю в роки Великої Вітчизняної війни, – Є. Долматовським, А. Хорунжим та ін.

У ці роки бібліотека започаткувала на телебаченні програму „Джерела”. У ній пропагувалася література з питань мистецтва, творчість видатних діячів краю, мистецьких колективів області.

1970-ті роки були плідними, хоч і суперечливими, це був період поглиблення гуманістичних основ. Особливу популярність у той час у читачів бібліотеки завоювала творчість О. Гончара, П. Загребельного, Ю. Збанацького, В. Козаченка. На повний голос заявили про себе І. Драч, Ліна Костенко, В. Симоненко, М. Вінграновський. Бібліотека знаходилася в центрі цих процесів, відкривала читачам нові імена, знайомила їх із творчістю кращих письменників, поетів, літературознавців.

Продовжувала розвиватися структура книгозбірні, відкривались нові відділи та сектори. У 1973 році було створено відділ іноземної літератури, а у 1978 – відділ мистецтв та сектор інформації з питань культури.

На початку 80-х років розпочалося будівництво нового приміщення бібліотеки на вулиці К. Маркса. Весь колектив на чолі з директором Марією

Федорівною Бабенко працював над підготовкою книжкового фонду та бібліотечного обладнання до переїзду.

В 1980 році колективу бібліотеки довелося пройти ще через одне випробування. Тоді у степовий Кіровоград прийшла повінь і було затоплено понад тисячу будинків, серед них і склад, де зберігалися меблі та обладнання для нового приміщення книгозбірні. Повінь завдала великої шкоди. Але директор бібліотеки у тій скрутній ситуації мала змогу покластися на свій колектив, який виконував усю необхідну роботу: працівники вантажили, фарбували, ремонтували і т. ін.

1982 року, нарешті, розпочався переїзд до нового, світлого, просторого приміщення, розрахованого на 1 млн. 200 тис. томів (в якому книгозбірня знаходиться і донині).

З 1983 по 1998 роки заклад очолювала Лідія Іванівна Демещенко.

У ці роки налагоджуються міжнародні зв'язки книгозбірні, зокрема з соціалістичними країнами. В ній відкривається кімната болгарсько-радянської дружби, організуються літературні вечори, успішно працює кіноклуб "Екран", літературні клуби „Співрозмовник” та “Жменя”.

У долі кожного народу є події, які не тільки яскраво віддзеркалюють пройдений історичний шлях, а й визначають його сьогодення та майбутнє, наповнюють особливим змістом життя і діяльність усього суспільства і окремої людини, стосунки держави та особистості. Для українського народу такою подією стало проголошення 24 серпня 1991 року Акта про незалежність України.

Переломні 90-ті роки були складними і в житті держави, і в житті бібліотеки. Під керівництвом ОУНБ як методичного центру більшість книгозбірень області намагалися перебудувати свою роботу, щоб подолати заорганізованість, агітаційно-пропагандистський стиль у популяризації книги, поступово звільняючись від декларативних заходів на користь тих, що одержали позитивну оцінку самих читачів.

Бібліотека працювала в тяжких умовах кризового стану економіки, не отримувала коштів на комплектування фонду та підтримку інфраструктури в цілому. Але саме в ці складні роки її діяльність позначилася багатьма починаннями: вперше було розроблено бібліотечний проект “Мова – спілкування без кордонів”, підтриманий Міжнародним фондом “Відродження”; вперше перекладено фахову комп'ютерну бібліотечну програму ІРБІС українською мовою; вперше введено автоматизовані технології з обробки та опису документів; розпочато створення електронного каталогу; створено власний веб-сайт; вперше в Україні відкрито безкоштовний відеоабонемент у відділі мистецтв.

Також ОУНБ стала учасницею міжнародного проекту “Пушкінська бібліотека”, що дало можливість збагатити фонди в умовах повної відсутності

фінансування на їхнє поповнення. У червні 1996 року фахівці книгозбірні вперше взяли участь у Міжнародній конференції “Крим–96: Бібліотеки у світі, що змінюється” і з того часу стали постійними активними учасниками цієї щорічної конференції.

1990-ті роки ознаменувалися ще й поверненням з небуття творів заборонених або незаслужено забутих письменників. Їхня творчість, а також нові події, нові імена, історичне минуле обговорювалися на засіданнях літературно-дискусійних клубів „Співрозмовник”, „Глобус”, „Перевесло”, де збиралася інтелігенція краю, яка прагнула прогресивних змін.

У 1993 р. бібліотека отримала нове ім'я. З ініціативи доктора філологічних наук, професора Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка Л. Куценка, яку на загальних зборах підтримав і колектив бібліотеки, їй було присвоєно ім'я видатного земляка, відомого у світі славіста, філософа, вченого-енциклопедиста, академіка Дмитра Івановича Чижевського.

У 1998 році бібліотеку очолила О. Гаращенко, заслужений працівник культури України.

1999 року ОУНБ ім. Д. І. Чижевського відзначила своє 100-річчя, зокрема було проведено Міжнародну наукову конференцію “Консолідація. Ініціатива. Творчість”.

Активна творча діяльність у новому тисячолітті перетворила бібліотеку на одну із кращих у країні за наповненістю книжкових фондів і змістом роботи. Нині її користувачам відкритий доступ до світових інформаційних джерел. Громадяни все частіше почали звертатися до бібліотеки віртуально, задовольняючи потребу в отриманні інформації. Показники цих звернень зростають із року в рік у геометричній прогресії. Так, у минулому році кількість звернень до веб-сайту бібліотеки становила майже 594 тисячі разів, переглянуто понад 1,5 млн. сторінок.

Одним із найважливіших напрямів роботи стала проектна діяльність, яка допомагає залучати позабюджетні джерела фінансування, надає додаткові можливості для збільшення інформаційних і матеріальних ресурсів не тільки ОУНБ ім. Д. І. Чижевського, але й інших книгозбірень області. Так, завдяки проекту „Мережа громадянської освіти”, який реалізується бібліотекою спільно з громадською організацією – Обласною інформаційною службою з актуальних питань жіноцтва, було автоматизовано та забезпечено доступ до Інтернету майже у всіх районних та центральних міських книгозбірнях, а їхній персонал навчено працювати з комп'ютерною технікою, здійснювати пошук інформації в Мережі, створювати автоматизовані бібліотечні бази даних та веб-сайти книгозбірень.

Значну кількість проектів з удосконалення сучасних бібліотечних технологій і комп'ютеризації ОУНБ ім. Д. І. Чижевського було реалізовано за

співпраці, сприяння та підтримки Української бібліотечної асоціації, а також Посольства США в Україні, Міжнародного фонду „Відродження”. Це, зокрема, проекти: LEAP – „Інтернет для читачів публічних бібліотек”, Європейської Комісії КАЛІМЕРА „Використання в культурі: місцеві заклади як посередники в організації доступу до електронних ресурсів”, міжнародний українсько-латвійський проект „10+10”, дослідження до проекту „Глобальні бібліотеки”, „Функціональні обмеження не обмежують наші права” та ін.

Уся ця робота спрямовувалася на підвищення якості та розширення спектра інформаційних послуг для користувачів бібліотек області.

Загалом за останні десять років було реалізовано близько 30 бібліотечних та громадських проектів. Результатом цієї роботи стало значне інвестування у розвиток бібліотечної галузі: бібліотеки області отримали 1,5 млн. грн., а ОУНБ ім. Д.І. Чижевського – близько 2,5 млн. грн. Ці кошти було спрямовано, насамперед, на розвиток інформатизації та автоматизації бібліотечних процесів, забезпечення бібліотек комп’ютерною технікою, на підтримку Інтернет-зв’язку і надання користувачам можливості вільного доступу до світових інформаційних джерел.

Бібліотека має заслужений авторитет серед української бібліотечної спільноти завдяки успішній інноваційній діяльності. Свідченням тому стало проведення саме в ній у 2003 році Всеукраїнської науково-практичної конференції директорів обласних бібліотек “Електронні ресурси бібліотек”.

Не можна не згадати, що ОУНБ ім. Д.І. Чижевського вже понад 10 років працює як бібліотечний колектор, розповсюджуючи кращі всеукраїнські та регіональні видання через обмінні фонди в бібліотечній мережі області. За останні п’ять років до бібліотек було передано 179 760 прим. книг.

Одним із провідних напрямів діяльності закладу є розвиток краєзнавства. Наприкінці 1990-х років розпочалися активне створення краєзнавчих ресурсів, зокрема електронних, дослідження літературного надбання письменників, краєзнавців – наших земляків.

У 2007 році працівниками відділу автоматизації було розроблено нову програму зі створення інформаційного ресурсу – Кіровоградського регіонального кооперативного каталогу (КРКК). Наразі участь у його формуванні беруть 8 бібліотек області під керівництвом працівників відділу краєзнавства ОУНБ ім. Д.І. Чижевського. У 2009 році планується розширити коло учасників до 15-ти.

Великим попитом користуються електронні ресурси бібліотеки, зокрема, розміщені на її сайті електронні читальний зал та музей книги. Це найбільш відвідувані розділи сайту.

Сьогодні ОУНБ ім. Д.І. Чижевського знаходиться в епіцентрі культурного та інформаційного про-

стору регіону. Цьому сприяє й діяльність різноманітних бібліотечних центрів. Серед них – Центр європейської інформації, який акумулює документи з питань євроінтеграції, консулює громадян з будь-яких аспектів європейських інституцій та життя країн Євросоюзу.

Центр правової інформації „Юридична клініка” надає безкоштовну консультативну допомогу мешканцям області з правових питань.

„Гендерний центр”, відкритий спільно з управлінням у справах сім’ї, молоді та спорту облдержадміністрації, активно працює у напрямі створення актуальної інформаційної бази заради досягнення рівноправності громадян у всіх сферах життя.

Канадсько-український бібліотечний центр, відкритий у жовтні 2008 року за сприяння Канадського Товариства Приятелів України, – це не тільки культурний місток між українською діаспорою в Канаді і Україною, а й справжній невичерпний скарб для дослідницької роботи науковців, літературознавців, краєзнавців, шанувальників українського слова.

110 років життя бібліотеки вмістили дуже багато подій: дві війни, зміни державного устрою, повоєнні відбудови тощо. Протягом усього цього періоду бібліотеці неодноразово доводилося долати чимало труднощів, разом з тим, її діяльність була різноманітною і динамічною, з постійним втіленням нових ідей, розвитком нових технологій, реалізацією накреслених планів.

Усі досягнення бібліотеки були б неможливі без творчої, наполегливої праці її колективу. Великий внесок у діяльність книгозбірні в останню чверть ХХ століття зробили заслужений працівник культури України Л. Демещенко, А. Журавльова, І. Мельцнер. Нині плідно працюють заступники директора В. Животовська, В. Козлова, О. Ткаченко, головні спеціалісти А. Абгарян, Н. Білаш, О. Волохін, Л. Болгаренко, Г. Демиденко, Н. Зеленська, Л. Іванцова, І. Коваленко, Л. Коваленко, О. Кулик, І. Кучеренко, Є. Літвінова, Г. Нікітіна, Т. Недашківська, М. Охріменко, О. Сергеева, О. Стрілець, С. Ушакова, Л. Циганкова, Е. Янчукова.

Помітний слід в історії книгозбірні залишили її ветерани: Р. Борисова, Н. Ганоцька, Л. Колісниченко, А. Корінь, Т. Коростельова, О. Маслюченко, В. Приходько, а також ті, кого вже нема серед живих: П. Півняк, М. і В. Бабенко, Л. Каменева, Р. Мороз, Ф. Наливайко, А. Халецька. Їхній професіоналізм, ініціатива, відповідальність і любов до професії – гідний приклад для наступних поколінь бібліотекарів.

Вірно обрана стратегія діяльності дає можливість бібліотеці бути успішною протягом усієї історії її існування, залишатися у всі часи сучасною, прогресивною, креативною, а головне – потрібною людям.

ГОЛОВНА БІБЛІОТЕКА ДНІПРОПЕТРОВЩИНИ

У травні 2009 року відзначила свій 175-річний ювілей Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека – одна з найстаріших та найбільших обласних книгозбірень країни.

Її історія розпочалася 9 (22) травня 1834 року, коли в Катеринославі відповідно до циркуляру МВС Росії «О заведенні в губерніях публичных библиотек для чтения» в будинку Дворянського зібрання було урочисто відкрито Губернську публічну бібліотеку, що стала першим закладом культури краю.

За свою історію Дніпропетровська ОУНБ пройшла славний та тернистий шлях від невеличкої публічної книгозбірні з обсягом фонду у 200 прим. видань російською мовою до головної бібліотеки краю з фондом близько 3 млн. прим. документів.

Доля бібліотеки складалася по-різному і завжди була пов'язана з тими історичними та політичними подіями, що відбувалися в країні та регіоні. Двічі її фонд майже повністю був знищений: у 1839 році – під час пожежі в будинку Дворянського зібрання, і в 1942, коли у приміщення бібліотеки влучила бомба. Змінювались її назва, коло функцій, але завжди, за всіх політичних режимів та урядів, книгозбірня була і залишається осередком, що задовольняє науковій й культурній потребі громадян, забезпечує нерозривний зв'язок минулого і сьогодення.

Докорінні зміни у політичній, економічній і соціальній сферах, які сталися за останнє десятиріч-

чя в Україні, активізували процес переосмислення ролі та місця обласної універсальної наукової бібліотеки в суспільстві, розширення і поглиблення основних її завдань, котрі полягають у задоволенні потреб населення регіону в інформації.

Так, завдяки науковості та універсальності своїх фондів, Дніпропетровська ОУНБ сьогодні є одним із найважливіших соціальних інститутів в регіоні та виконує функцію головного інформаційного і культурного центру.

Велику роль у становленні книгозбірні відіграли її працівники – бібліотекарі, педагоги, науковці, які в різні роки працювали тут.

І зараз робота бібліотеки багато в чому залежить від освіченості та професіоналізму працівників – спеціалістів високої кваліфікації. Вони складають основу колективу, котрий працює за новими, власними розробками, формами підвищення кваліфікації та вдосконалення роботи бібліотеки.

Журнал «Бібліотечна планета» неодноразово друкував на своїх сторінках матеріали про роботу цього потужного і по-справжньому новаторського культурно-освітнього закладу.

Зокрема, це публікації: 2001 р. – № 2, с. 5–10; 2003 р. – № 3, с. 16–17, № 4, с. 36–38; 2005 р. – № 2, с. 12–16; № 3, с. 15–19, № 4, с. 22–24; 2006 р. – № 3, с. 22–26, № 4, с. 15–17; 2008 – № 3, с. 11–14.

Шановні наші колеги з Кіровограда та Дніпропетровська! Вітаємо вас з ювілеями ваших закладів і хочемо відзначити, що саме ви, бібліотекарі, відкриваєте світ читання, даруєте всім відчуття прекрасного.

Тож зичимо вам міцного здоров'я, особистого щастя, творчого натхнення, добра, миру і благополуччя, відчуття справжнього задоволення від своєї роботи та нових успіхів на ниві просвітницького служіння людям!

**Колектив ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»,
редколегія журналу «Бібліотечна планета»**

БІБЛІОТЕКИ У СУСПІЛЬСТВІ

БІБЛІОТЕКА-МУЗЕЙ У СЕЛІ: ЗНАЙОМСТВО ЗБЛИЗЬКА (З практики роботи книгозбірні с. Середи Ємільчинського району Житомирської області)

РІЗНИМИ шляхами приходять люди до професії. Деякі з дитинства обирають справу до душі й не зраджують їй до кінця життя, інші в пошуках покликання неодноразово змінюють професію, доки не знаходять ту, єдину.

Бібліотека для Ніни Іванівни Ляшук – це її доля. Своє покликання вона відчула ще в дитинстві, коли вперше познайомилася з книгою. І ось уже протягом багатьох років бібліотека с. Середи Ємільчинського району – це не лише її робота, а й розрада, сенс життя. У стосунках із читачами панує атмосфера взаєм-

ної довіри і поваги. Завжди сучасна, трохи іронічна, доброзичлива, вона випромінює енергію, оптимізм, товариськість. Односельці відзначають також справжній сільський патріотизм Ніни Іванівни, спрямований на те, щоб життя в селі вирувало, було духовно багатим і цікавим.

Підтвердженням цьому стало створення у 2002 році за ініціативою Н. Ляшук сільського закладу нового типу – бібліотеки-музею, з декількома краєзнавчими та популярними тематичними експозиціями, які

3. Димарчук

виконують меморіальну, культурно-просвітницьку та дозвілєву функції. Експонати для музею, в основному, надає громада села. Кошти на його створення виділили управління у справах сім'ї та молоді облдержадміністрації, депутат обласної Ради, генеральний директор підприємства „Житомирліс” В. Ткачук та обласна Рада жінок. Художнє оформлення виконали місцеві майстри А. Кушніровська та В. Євтух.

Одна з експозицій музею присвячена образу Матері в широкому сенсі цього слова. Мета її – виховувати у молоді любов і повагу до матері, жінки, Батьківщини. Перший стенд презентує Біблію, раритетні ікони з ликом Божої Матері, відповідні молитви, книги, ілюстрації, присвячені історії Київської Русі як праматері України, писанки, різні народні символи, обереги тощо.

Подовгу зупиняються відвідувачі біля стендів «Сільські „журавки»» (присвячений землячкам-удовам), „Матері – берегині роду”, „Багатодітні матері”. До речі, в музеї знаходиться посвідчення „Мати-героїня” за № 1 на ім'я Г. Примак, яка виросла і вивела в люди десяткох дітей.

Є також стенди „Історичні портрети жінок” (на честь славетних дочок України-Русі: рівноапостольної княгині Ольги, доньок Ярослава Мудрого – Єлизавети, Анни, Анастасії, всесвітньо відомої Роксолани – Насті Лісовської), „Жінки – корифеї української сцени” (про жінок, які стали славою і гордістю української сцени, – Оксану Петрусенко, Марію Заньковецьку, Наталію Ужвій, Ларису Руденко, Ніну Матвієнко).

Звичайно, діяльність закладу не обмежується лише екскурсіями, що проводить Н. Лящук.

Значною популярністю у членів громади користується цикл заходів із вшанування матерів. У цей час проводяться конкурси малюнків дітей про маму, вечори, літературно-музичні вечорниці тощо. Нікого не залишають байдужими вечори-вшанування солдатських вдів, матерів, які народили п'ять і більше дітей, в організації яких обов'язково беруть участь облдержадміністрація, обласний і районний відділи у справах сім'ї та молоді. Також заслуговують на увагу такі форми, як: літературно-музичні композиції, тематичні вечори, родинні портрети („Нехай святиться ім'я твоє, мамо!”, „Берегині роду людського”, „І квітуть небеса, і душа розцвіта, коли йдемо ми в гості до мами”), бібліографічні огляди („Для сімейного читання”) тощо. І, як підсумок, – великий загальний масовий захід на честь Дня матері у травні.

Нещодавно за підтримки Ємільчинської РДА вийшов ілюстрований буклет „Нехай святиться слово – мати” з досвіду роботи Серединської сільської бібліотеки-музею.

Особлива увага в роботі закладу приділяється також сім'ям, де є діти з обмеженими фізичними можливостями. Для них та їхніх мам тут готуються благодійні акції з врученням подарунків від обласної Ради жінок на чолі з Т. Олійник, влаштовуються різноманітні заходи („Повір у себе”), що допомагають

психологічній і соціальній адаптації таких дітей у суспільстві, із залученням психологів, лікарів. Також регулярно проходять родинні посиденьки, вечорниці „Не скупіться, люди, на добро”.

Експозицію музею, присвячену участі й долі односельців у Великій Вітчизняній війні, було створено в 1995 році. Із 405 жителів села – 195 загинули, 210 удостоєно орденами та медалями. За поданням активістів до районної адміністрації, їхні імена внесено в останню Книгу пам'яті України.

Бібліотекарем та юними слідопитами ведеться пошукова робота, збираються спогади, свідчення очевидців тих страшних подій. Ці матеріали зберігаються як музейні експонати. Завдяки цьому були з'ясовані обставини смерті молодого місцевого партизанки Г. Шамко, спаленої фашистами.

Щороку бібліотека-музей проводить різноманітні масові заходи з популяризації військово-патріотичної літератури. Варто назвати урок пам'яті „Вклонімося цій сивині, цим славним синам України”, уроки мужності „Вдячну пам'ять збережемо”, „Іх подвиг, їх слава не вмере, не загине”. Для ветеранів війни та праці готуються добірки книг про події Другої світової війни.

У вересні проводиться День партизанської слави. Спільно зі школою організуються краєзнавчі тематичні вечори, книжково-ілюстративні виставки „Твій біль і мужність, краю мій Поліський”, „Стежками партизанської слави”.

15 років при бібліотеці-музеї працює кімната народознавства. Тут зібрано артефакти, що відображають своєрідність Поліського краю від початку XIV століття. Крім того, зберігаються рецепти старовинних страв, котрі у різний час мали вжиток на Поліссі, збирається місцевий фольклор тощо. Разом із сільською школою організуються цікаві народознавчі світлиці: „Чоловічий і жіночий одяг”, „Рушник як оберіг”, „Мистецтво вишивки”, „Старовинні українські страви”, „Родини і хрестини” тощо. На сцені сільського Будинку культури було відтворено обрядові дії, присвячені святам Колодія, Щедрого вечора, заходи з популяризації народнопоетичної творчості тощо. Діяльність музейної кімнати при бібліотеці сприяє залученню до неї сільчан, учнівської молоді, гостей села.

Одне з чільних місць у роботі з читачами посіли Дні нової книги „Не спіши, обернись, нові книги подивись”, конкурси на знання української літератури, пісні, зустрічі з цікавими людьми, бібліотечні уроки «Подорож до цікавої країни під назвою „Бібліотека»». За допомогою різноманітних форм роботи бібліотека представляє письменників різних поколінь, стилів, зокрема тих, які живуть і працюють на Житомирщині.

Важливе місце у роботі Н. Лящук займає інформування своїх односельців про події, що відбуваються в країні та поза її межами.

Протягом багатьох років при бібліотеці-музеї діє клуб „Світлиця”, який об'єднує молоде покоління у пошуковій роботі з вивчення звичаїв рідного краю. За-

вдяки цьому зібрано спогади односельців про страшні події Голодомору 1932–1933 років; фольклорний матеріал, що став основою народознавчих заходів: вечорів, екскурсій, цікавих годин. Щорічно клуб для всіх бажаючих проводить до 5 занять. Так, було організовано конкурси знавців українських прислів'їв „Прислів'я – душі народної криниця”, представлено літературно-музичні композиції „Наш край у піснях та легендах”, „З бабусиної скрині” тощо. Матеріали, зібрані у бібліотеці-музеї, неодноразово ставали основою для публікацій у місцевих газетах.

Люди розуміють потрібність бібліотеки, її роль у здобутті освіти, одержанні необхідної інформації, проведенні дозвілля тощо. Розуміє це і сільська Рада, тому надає помірну фінансову підтримку. А Ємільчинська райдержадміністрація, з огляду на добре налагоджену роботу в книгозбірні, часто організовує виїзди до Середів учасників різноманітних зібрань, нарад. Нещодавно тут побували керівники друкованих ЗМІ північно-західного регіону Житомирщини.

Проведення виїзних заходів, окрім ознайомлення з роботою бібліотеки-музею безпосередньо на місці,

є корисним ще й тому, що дає можливість продемонструвати владі спроможність бібліотеки представляти обличчя району. Сюди із задоволенням приїздить колеги з інших книгозбірень краю як, наприклад, бібліотекарі Червоноармійського району на чолі з директором ЦРБ Л. Пилипчук.

Бібліотеці-музею допомагають також спонсори, які розуміють, що сенс існування людини – духовність, невід'ємною частиною якої є, у тому числі, багате культурне життя цього села.

Дбаючи про імідж бібліотеки-музею як відкритого, різностороннього закладу, Ніна Іванівна Лящук тим самим ламає стереотипи її сприйняття лише як сховища книг. Мешканці села потребують нині сучасної інформації з багатьох проблем людського життя. Така інформація є лише в бібліотеці, і доносить її різними засобами до всіх односельців саме бібліотекар.

Запрошуємо працівників бібліотек до дискусії щодо функціонування таких закладів, як бібліотека-музей, бібліотека-клуб.

КРАЦА КНИЖКА РОКУ

КНИЖКА РОКУ 2008

6 березня 2009 р. у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова (м. Київ) відбулася церемонія нагородження лауреатів X Всеукраїнського рейтингу «Книжка року 2008». Його організаторами є Національна рада з питань культури і духовності при Президентові України, Інститут літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Фонд сприяння розвитку мистецтв; газета «Україна молоді», Центр рейтингових досліджень «Еліт-Профі» (громадська організація). Президентом Всеукраїнського рейтингу є К. Родик.

Переможці «Книжки року» визначаються з новинок української літератури за 7-ма номінаціями: «Хрестоматія», «Красне письменство», «Минувшина», «Софія», «Обрії», «Дитяче свято», «Візитівка». Вони включають українську та зарубіжну художню класику, літературознавство, критику, мемуари, сучасну українську прозу (есеїстику), драматургію, жанрову літературу (детектив, пригоди, фантастика, любовний роман, молодіжна проза), сучасну зарубіжну прозу/драматургію, сучасну поезію/афористику, історичну белетристику, дослідження, гуманітаристику, науково-популярну і спеціальну літературу, енциклопедії та довідкові видання, твори для дітей різного віку, мистецтво, етнологію/етнографію та фольклор, краєзнавчу і туристичну літературу.

У кожній номінації працює група експертів з числа літературознавців, редакторів журналів, газет, культурологів, викладачів вищих навчальних закладів, письменників і

поетів, видавців, бібліотечних працівників, представників посольств зарубіжних держав.

За 10 років проведення рейтингу опрацьовано понад 20 тис. українських книжок. Гасло «Книжки року» – «Читай книжки, що стали подією!».

Цьогорічна урочиста церемонія нагородження переможців проходила за сценарієм найвеселішого члена славетного літгурту «Бу-Ба-Бу» О. Ірванця (драматурга, поета, прозаїка, перекладача), режисурою А. Заманської (телеканал ICTV), з концертним супроводом камерного оркестру «New Era Orchestra» (художній керівник та диригент – Т. Калініченко).

Серед поважних гостей свята були: академік, директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України М. Жулинський, доктор філологічних наук, дійсний член НАН України, Герой України І. Дзюба, ректор Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова В. Андрущенко, президент Української асоціації видавців, заслужений працівник культури України О. Афонін, письменники – лауреати Шевченківської премії.

Подаємо перелік книжок-переможців

Гран-прі

Шевельов Ю. Вибрані праці : у 2 кн. / Ю. Шевельов. – К. : Києво-Могилян. акад. – Т. 1. – 583 с.; Т. 2. – 1151 с.

* * *

1. Бриних М. Шахмати для дибілів: роман-посіб. / М. Бриних. – К. : Факт. – 144 с.

2. Буковські Ч. Поштамт / Ч. Буковські. – К. : Факт. – 240 с. – (Серія «Перекладено українською»).

3. Велика ілюстрована енциклопедія України. – К. : Махаон-Україна. – 504 с.

4. Великий голод в Україні 1932–1933 років : свідчення очевидців для комісії Конгресу у США. Т. I–IV. – К. : Києво-Могилян. акад. – Т. 1. – 838 с.; Т. 2. – 814 с.; Т. 3. – 782 с.; Т. 4. – 622 с.

5. Гаврош О. Пригоди тричі славного розбійника Пинті / О. Гаврош. – Л. : Вид-во Старого Лева. – 358 с. – (Серія «Українська сила»).

6. Дивоовид : Антологія української поезії ХХ століття ; Літургія кохання ; Біла книга кохання. – Т. : Навч. кн. – Богдан. – 784 с.; 728 с.; 288 с.

7. Кара-Васильєва Т. Історія української вишивки / Т. Кара-Васильєва. – К. : Мистецтво. – 464 с.

8. Костюк Г. Зустрічі і прощання : спогади : у 2 кн. / Г. Костюк. – К. : Смолоскип. – 720 с.; 512 с.

9. Кожелянко В. Чужий / В. Кожелянко. – Л. : Кальварія. – 176 с.

10. Кримський С. Під сигнатурою Софії / С. Кримський. – К. : Києво-Могилян. акад. – 367 с.

11. Національний атлас України. – К. : Картографія. – 440 с.

12. Паталєєв О. Старий Київ : зі спогадів Старого Грішника / О. Паталєєв. – К. : Либідь. – 432 с.

13. По одному віршу ста поетів (1235 р.) : збірка япон. класич. поезії VII–XIII ст. – К. : Грані-Т. – 232 с.

14. Прицак О. Коли і ким було написано «Слово о полку Ігоревім» / О. Прицак. – К. : Обереги. – 360 с. – (Київська бібліотека давнього українського письменства).

15. Саїд Е. Культура й імперіалізм / Е. Саїд. – К. : Кристика. – 608 с.

16. 100 казок. Т. 2. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА. – 122 с.

17. Україна : хронологія розвитку. Т. 3. Від Батисевої навали до Люблінської унії. – К. : Кріон. – 520 с. – (Серія «Історія великого народу»).

18. Україна та українці : Київщина лівобережна. – К. : Оранта. – 272 с.

19. Черкес Б. Національна ідентичність в архітектурі міста / Б. Черкес. – Л. : Львів. політехніка. – 268 с.

20. Шаповал Ю. Держава / Ю. Шаповал. – К. : Балтія-Друк. – 150 с. – (Серія «Ілюстрована енциклопедія України»).

Особливі відзнаки отримали:

1. За кращу книжкову серію – видавництво «Піраміда» (Львів), серія «Приватна колекція».

2. За книжковий імідж року – видавництво «Факт» (Київ).

* * *

Паралельно керівник Інтернет-проекту «Буквоїд» С. Руденко представив переможців року за оцінками читачів у ході Інтернет-опитування. Це книжки з номінації «Красне письменство»: Матіос М. Москалиця ; Мама Марія ; дружина Христофора Колумба / Марія Матіос. – Л. : Піраміда. – 388 с.; Дяченки М. та С. Крило / Марина та Сергій Дяченки. – К. : Грані-Т. – 232 с. – (Серія «Українська майстерня фантастики»); Буковські Ч. Поштамт / Чарльз Буковські. – К. : Факт. – 240 с. – (Серія «Перекладено українською»); Кабанов О. Вєсь / Олександр Кабанов. – Х. : Фоліо. – 185 с. – (Серія «Сафарі»).

Список використаної літератури

1. Десята «Книжка року» і прогрес : замість смокінгів – зал педінституту // Україна молода. – 2009. – 11 берез. – (Справи видавничі).

2. Толстоухов А. Книжкова галузь стратегічно важлива для державотворення : [розмова з нар. депутатом, почес. президентом Фонду сприяння розвитку мистецтв] / А. Толстоухов ; розмовляла О. Шпортько // Голос України. – 2009. – 7 берез.

3. Кокотюха А. Современная литература : перезагрузка : «Книга года» досталась семье писателей / А. Кокотюха // Вечер. вести. – 2009. – 12 марта. – (Читатель подано).

4. Майданюк І. Іван Дзюба три місяці упорядковував книгу року / І. Майданюк // Газ. по-українськи. – 2009. – 11 берез.

5. Панько К. Читиво на рік : завершив свою роботу десятий Всеукраїнський рейтинг «Книжка року 2008» / К. Панько // Дзеркало тижня. – 2009. – 7 берез.

6. Родик К. [Про результати експертного голосування] / К. Родик // Україна молода. – 2009. – 11 берез. – (3 перших вуст).

Підготувала **О. Александрова**
Редакція бібліографічного опису **Л. Сосової**

ІНФОРМУЄМО

**ДИСЕРТАЦІЇ, ЗАХИЩЕНІ
у 2007–2008 рр.**

За спеціальністю 07.00.08 – «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство»

Докторські

Горовий В.М. Соціальні інформаційні бази і розвиток бібліотечного інформаційного потенціалу (1991–2006);

Новальська Т.В. Вивчення читача в українському бібліотекознавстві (друга половина ХІХ – початок ХХІ століття).

Кандидатські

Бодак О.П. Документальна історико-бібліографічна спадщина М.Ю. Брайчевського (1924–2001);

Василенко О.М. Бібліотечна статистика в Україні (1992–2005 рр.);

Клименко Е.С. Музична кривока рукописна книга ХІІ – початку ХХ ст. в Україні: історико-кодологічний опис;

Кунанець Н.Е. Наукові бібліотеки Львова: становлення, комплектування, формування фондів і колекцій (кінець XVIII ст. – 30-ті роки XX століття);

Пасічник Л.П. Спецвиди технічних документів: книгознавчий та бібліографічний аспекти;

Сербін О.О. Історія, сучасний стан та перспективи розвитку бібліотечно-бібліографічних класифікацій в Україні;

Солов'яненко Д.В. Інтернет-технології бібліотечного сервісу в Україні: становлення і розвиток (1990-і рр. – початок XXI ст.);

Яворська У.П. Бібліотечно-бібліографічна діяльність Івана Кривецького;

Ярошенко Т.О. Електронний журнал в системі інформаційних ресурсів бібліотеки: друга половина XX – початок XXI століття.

* * *

Вакульчук О.А. Українські нотні видання 1923–1934 років: книгознавчий і бібліографічний аспекти (2006 р.)

За спеціальністю 07.00.10 –

«Документознавство, архівознавство»

Кандидатська:

Боряк Т.Г. Архівно-бібліотечні зібрання української еміграції з Чехословацької Республіки: історія перемішень та опрацювання в Україні (1945–2007 рр.).

За спеціальністю 27.00.03 – «Книгознавство, бібліотечознавство, бібліографознавство»

Докторська:

Давидова І.О. Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві.

Кандидатські:

Грабар Н.Г. Виховна діяльність бібліотек вищих навчальних закладів у сучасних соціально-комунікаційних умовах;

Демчина Л.І. Вища бібліотечно-інформаційна освіта в сучасній Україні: формування документологічної складової;

Кольбух М.М. Кирилична рукописна книга XVI ст. в історико-культурному процесі в Україні;

Копанєва В.О. Формування фонду мережевих ресурсів у науковій бібліотеці (90-ті роки XX ст. – початок XXI ст.);

Литвин Т.О. Іван Крип'якевич як книгознавець;

Чжан Лін Національна бібліотека в стратегіях подолання цифрової нерівності.

За спеціальністю 05.13.06 – «Автоматизовані системи управління та прогресивні інформаційні технології»

Кандидатська:

Яковлева Ю.В. Засоби підвищення релевантності пошуку в інформаційних системах наукових бібліотек.

Джерела інформації

Бібліотечознавство. Документознавство. Інформологія : наук. журн. –

2007. – № 2. – С. 86–88;

2007. – № 4. – С. 65–67;

2008. – № 3. – С. 67–68;

2008. – № 4. – С. 90–93.

Підготувала **О. Александрова**

ОДИН ІЗ НАС

ПОКЛИКАННЯ – БІБЛІОТЕКАР

МИНУЛОГО року відзначила свій ювілей Ольга Михайлівна Думик – завідувачка наукової бібліотеки Інституту рибного господарства Української академії аграрних наук (УААН).

Народилася вона 30 грудня 1938 року у м. Києві. У школі вперше переступила поріг Київської обласної бібліотеки для дітей ім. О. Бойченка, постійне користування якою й визначило подальший вибір професії. У 1956 р. з відзнакою закінчує бібліотечне відділення Київського культурно-освітнього технікуму, потім – Ленінградський державний бібліотечний інститут ім. Н.К. Крупської (нині – Санкт-Петербурзька державна академія культури) – відділення масових бібліотек.

Після інституту Ольга Михайлівна починає свою трудову діяльність у науковій бібліотеці Інституту органічної хімії Академії наук України у рідному місті. У 1965 р. бере участь у заснуванні бібліотеки науко-

вого відділення тільки-но створеного Інституту нафтодобування (УкрНДІПНД).

С. Артамонова

З 1971 р. і до цього часу О. Думик очолює наукову бібліотеку Інституту рибного господарства УААН (за винятком 1973–1979 рр., коли вона знаходилася у відрядженні у м. Женеві, де працювала на громадських засадах у бібліотеці представництва СРСР при європейському відділенні ООН).

Сполучення великого професійного практичного досвіду та обізнаності із галузевими проблемами, ерудованість, знання літератури і поезії, освіченість дозволяють Ользі Михайлівні бути надійним помічником науковців інституту та аспірантів у проведенні наукових досліджень з галузевих питань.

Усе життя О. Думик є прикладом відданості своїй справі, за що її, нагороджено медалями «За доблестний труд», «Ветеран труда», до 1500-річчя Києва, неодноразово відзначали грамотами.

ДУША ТВОЯ НЕ ЗНАЄ ВІКУ...

ЖИТТЄВИЙ шлях Лідії Савеліївни Скржипчак є унікальним вже в тому сенсі, що майже шість десятиків років її трудової діяльності нерозривно пов'язані з одним закладом – Одеською державною науковою бібліотекою (ОДНБ) ім. М. Горького.

І це не просто кількісний показник, а, по суті, віхи особистого життя в їхньому сплетінні з життям бібліотеки, міста і, зрештою, країни. Бо неможливо розглядати долю людини покоління Лідії Савеліївни, наприклад, поза подій воєнного лихоліття, коли вона, перервавши навчання в школі, допомагала фронту; поза духовних та культурних процесів, що відбувалися в суспільстві і до яких вона тим чи іншим чином була дотична.

Закінчивши семирічку, культпросвітній технікум за спеціальністю «Бібліотекознавство та бібліографія», у двадцятирічному віці Л. Скржипчак пов'язала своє життя з бібліотекою, яка заволоділа всіма її помислами, наповнила життя змістом, визначила значною мірою коло знайомств і допомогла розкритися як особистості. Перша посада Лідії Савеліївни – бібліотекар відділу обробки літератури. Саме у цей час ОДНБ ім. М. Горького була базовою установою із упровадження нової бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК), провідним науковим закладом Півдня України, у т. ч. з питань пропаганди природничо-наукових та екологічних знань.

У ті роки, навчаючись водночас на заочному відділенні філологічного факультету Одеського державного університету ім. І. Мечнікова, вона зустрілася з яскравими особистостями, видатними українськими філологами, докторами філологічних наук, професорами А. Недзвідським, Г. В'язовським та І. Дузем. З останнім, вже працюючи головним бібліографом науково-бібліографічного відділу, Лідії Савеліївни пощастило співпрацювати, наприклад, над покажчиком «Олесь Гончар: пам'ятка» (К., 1958). Вона безпосередньо займалася підготовкою та виданням посібника «Леся Українка: Методичні і бібліографічні матеріали для масових бібліотек» (К., 1963), бібліографічного покажчика «Іван Михайлович Дузь» (О., 1980), каталогу колекції сатиричних журналів 1905–1907 рр. (О., 1980), готувала матеріали до покажчиків про творчість М. Бажана, М. Стельмаха та ін.

У науковому доробку Л. Скржипчак також участь у колективному міжвідомчому регіональному дослідженні з історії бібліотечної справи в Одесі (опрацювання документів періоду 1900–1930 рр.).

Про різноплановість наукової діяльності бібліотеки та особисту участь у ній Лідії Савеліївни свідчать також видані фундаментальні праці з питань використання та збереження природних ресурсів Причорномор'я. Цей напрям роботи знайшов продовження й під час її роботи на посаді головного бібліотекаря та секретаря Ученої ради.

Протягом 1977–1987 рр. Л. Скржипчак обіймає посаду завідувачки відділу рідкісних видань та рукописів. Вона здійснює науково-дослідницьку роботу з питань історії писемності, книгодрукування та підготовки до друку результатів цих розвідок.

Діяльність цієї людини не вичерпувалася лише професійними обов'язками. Впродовж багатьох років Л. Скржипчак була депутатом кількох сесій Приморської районної ради м. Одеси, більше десяти років працювала в Товаристві радянсько-румунської дружби. У 1971 році за особистий внесок у розвиток дружніх зв'язків з Румунією отримала Подяку Центрального правління Союзу товариств радянсько-румунської дружби.

Багаторічну сумлінну працю Лідії Савеліївни було неодноразово відзначено. Так, у 2004 році вона отримала почесний знак Міністерства культури і мистецтв України «За відмінну роботу». За самовідданість у часи Другої світової війни ветеран праці удостоїлася Президентської нагороди – медалі «Захиснику Вітчизни». В 2008 році була нагороджена почесною «Подякою» Одеського міського голови.

Нині шановний науковець є заступником голови Ради ветеранів бібліотеки і, незважаючи на поважний вік, продовжує професійну діяльність як завідувачка відділу депозитарного зберігання. Завдяки властивій їй енергії та ґрунтовному підходу, справу у відділі поставлено професійно.

1 січня цього року Лідія Савеліївна відзначила свій 80-річний ювілей. У вітальній адресі колективу, зокрема, написано: «Віддана професії, працелюбна, наполеглива, уважна, чуйна та доброзичлива людина, Ви були і залишаєтесь взірцем високопрофесійного та відповідального ставлення до своєї справи, що заслужило шану та авторитет в колективі бібліотеки».

Маючи величезний досвід роботи, Л. Скржипчак є прикладом для молоді не лише як спеціаліст, але й як інтелігентна, високоморальна людина, сповнена невичерпного оптимізму.

Колектив ОДНБ ім. М. Горького сердечно вітає Лідію Савеліївну з ювілеєм, зичить їй міцного здоров'я, щастя і благополуччя!

ЕЛЕКТРОННІ БІБЛІОТЕКИ СВІТУ

26 січня 2009 р. Україна отримала доступ до всесвітньої електронної мережі наукових знань, яка об'єднує провідні вищі навчальні заклади планети. Віднині українські науковці можуть не лише знайомитися з усіма досягненнями закордонних колег, але й додавати до світової бази даних власні здобутки. Таку можливість їм надає проект «Електронна бібліотека України», започаткований Національним університетом «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) за підтримки уряду США. На думку організаторів проекту, до цього дня наука та освіта України перебували в майже повній інформаційній ізоляції. Для прикладу: щороку в державі випускається 600 наукових природничих видань, але з них у міжнародних базах даних є трохи більше, ніж 20!

Причиною є тотальна бідність, адже для всього світу мережа наукової інформації є платною, тому для роботи з нею університети розвинених держав витрачають декілька мільйонів доларів щорічно.

Проект «Електронна бібліотека...» знімає цю проблему і дає змогу українським дослідникам «і світ подивитися, і себе показати», як вважає ректор НаУКМА С. Квіт. «Всі, хто працює в навчальних закладах, знайомі з такою ситуацією: коли ми їдемо до зарубіжних університетів, на семінари, конференції, вертаємося з повними валізами, флешками скопійованих даних, щоб тут їх використовувати. Але цей проект дає нам змогу користуватися досягненнями з усіх галузей знань. У майбутньому завдяки ньому наші науковці отримають змогу більше публікуватися у закордонних виданнях, ділитися власними здобутками, тобто це двосторонній зв'язок», – зазначає ректор.

Щоправда, реалізувати все це досить-таки дорого. Перший рік проекту обійдеться у півтора мільйона доларів: це кошти вишів-учасників, представників українського бізнесу та Агентства США з міжнародного розвитку.

Інтерес своєї держави у проекті Посол США в Україні В. Тейлор пояснив так: «Це дуже важливий день для України, але й не менш важливий день і для Сполучених Штатів. Ми раді бути партнерами у цьому проекті. Він поєднав три українські університети з американськими, з університетами інших держав. Дивіденди від цього проекту ми всі отримуватимемо ще багато років».

Наразі український уряд не виділяє коштів на розвиток «Електронної бібліотеки». Але заступник міністра освіти і науки України М. Стріха заявив, що це питання вже вирішується, бо доступ до світової інформації для науковця – життєво необхідний.

Як зазначила голова ради директорів проекту М. Фаріон, чим кращий доступ до інформації, тим вищий рівень розвитку науки. «Цей проект не лише постачатиме потрібну інформацію та знання, яке є у світі, але й оформить так звані Центри Знань для корист-

тування нею. Вони залучать до співпраці науковий, освітній, культурний, технічний сектори суспільства. Але це буде ґрунтовна переорієнтація мислення, яка зараз дуже потрібна у цій державі...», – наголошує пані Фаріон.

Сьогодні користувачі «Електронної бібліотеки України» мають доступ до 40 тис. книжок та періодичних видань світу, датованих 1924–2009 роками. Доступ до віртуальної бібліотеки безкоштовний через Інтернет-мережі навчальних закладів-учасників: НаУКМА, Чернівецького та Харківського національних університетів. На черзі Донбас та Крим. До кінця року до проекту долучаться провідні ВНЗ усіх регіонів України, а їхні видання та роботи науковців з'являться у спеціальних розділах світової бази даних.

* * *

21 квітня в Парижі, у штаб-квартирі ЮНЕСКО, відбулася урочиста церемонія відкриття першої Всесвітньої електронної бібліотеки (World Digital Library; ВЕБ), що забезпечує безкоштовний доступ до культурної спадщини різних країн світу. Формуванням бібліотеки займалися організації з 19 країн. Ознайомитися з архівами бібліотеки, а це рідкісні книги, манускрипти, карти, плакати, марки, фільми, аудіо- і відеозаписи, фотографії та ін. матеріали, що зберігаються в національних бібліотеках низки держав, зможе будь-який користувач Інтернету. На даний момент у каталог ВЕБ входить понад 1 тис. примірників, однак він постійно поповнюється. Документи можна дивитися посторінково, збільшувати та зменшувати зображення; деякі з них – скачувати.

Пошук на веб-сайті вестиметься 7 мовами – англійською, арабською, іспанською, китайською, португальською, російською та французькою. Віртуальні експонати представлено 40 мовами.

ВЕБ спочатку створювалася на базі Бібліотеки Конгресу США, в якій на сьогоднішній день зберігається 26 млн. документів. Однак за останні чотири роки до проекту приєдналися бібліотеки та національні архіви ряду інших країн. Проект ВЕБ фінансується виключно на приватні кошти. Наприклад, компанія Google на початковому етапі внесла в нього 3 млн. доларів.

Зазначимо, що раніше Google оголосив про запуск мобільної версії сервісу Book Search, за допомогою якого користувачі мобільних телефонів зможуть одержати повний доступ до 1,5 млн. оцифрованих книг.

Підготував **Ю. Ворона**
за матеріалами сайтів <http://www.radiosvoboda.org>
та <http://www.NEWSru.com>

АНДРІЙ ЙОСИПОВИЧ ЛУЧКО

КОЛЕКТИВ Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. К. А. Тімірязєва з сумом повідомляє, що 3 лютого 2009 р. на 72 році пішов з життя Андрій Йосипович Лучко – заслужений працівник культури України, колишній директор бібліотеки.

Народився Андрій Йосипович 13 грудня 1937 р. у с. Малі Низгірці Житомирської області. Його першим місцем роботи стала бібліотека с. Великий Чернятин Калинівського району Вінницької області. Після закінчення Харківського бібліотечно-інституту працював у Вінницькій ОУНБ ім. К.А. Тімірязєва головним бібліотекарем по координації, згодом – завідувачем науково-методичного відділу. Був заступником начальника Вінницького обласного управління культури.

З 12 березня 1974 р. повертається у бібліотеку вже на посаду директора, яку очолював чверть століття, аж до виходу на пенсію (1999).

За його керівництва діяльність ОУНБ наповнилася новим змістом, у багатьох напрямках бібліотека займала передові позиції як в Україні, так і за її межами. Сам же А. Лучко, людина віддана справі, небайдужа до її проблем, зробив вагомий

внесок не лише у розвиток обласної бібліотеки, а й бібліотечної галузі Вінниччини. Він – автор багатьох публіцистичних статей, науково-методичних та бібліографічних матеріалів, ряду фундаментальних праць за фахом.

За багаторічну сумлінну працю, значний особистий внесок у розвиток бібліотечної справи та популяризацію української національної культури Андрій Йосипович відзначався державними нагородами, а 1987 року удостоєний почесного звання «Заслужений працівник культури України».

А. Лучко був справжнім подвижником бібліотечної справи, якій присвятив усе своє життя. Бібліотечні фахівці України знали його як природженого організатора, вимогливого до себе й людей, талановиту, творчу особистість, висококваліфікованого спеціаліста.

Світла і добра пам'ять про Андрія Йосиповича Лучка назавжди залишиться у серцях тих, хто знав цю мудру, принципову, порядну, доброзичливу, уважну людину, а його віддане справі життя слугуватиме прикладом для багатьох поколінь бібліотекарів.

НАШІ АВТОРИ

Абдуллаєва Н., провідний бібліограф ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Александрова О., головний бібліотекар ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Артамонова С., співробітник наукової бібліотеки Інституту рибного господарства Української академії аграрних наук

Баркова О., заступник генерального директора ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Васильєв О., кандидат технічних наук, директор Асоціації «Інформатіо-Консорціум»

Вилегжаніна Т., генеральний директор ДЗ «Національна парламентська бібліотека України», заслужений працівник культури України

Ворона Ю. головний бібліотекар ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Гаращенко О., директор Кіровоградської ОУНБ ім. Д. І. Чижевського, заслужений працівник культури України

Димарчук З., головний бібліотекар Житомирської ОУНБ ім. О. Ольжича

Любаренко Л., завідувачка відділу ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Некителова О., співробітник Центральної бібліотеки ім. М.Л. Кропивницького ЦБС для дорослих м. Миколаєва

Москаленко О., заступник директора Державної науково-технічної бібліотеки України

Онищенко С., головний бібліотекар ДЗ «Національна парламентська бібліотека України»

Стрішенець Н., кандидат історичних наук, керівник Центру формування бібліотечно-інформаційних ресурсів Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського

Чьочь В., кандидат технічних наук, патентний повірений, директор ТОВ «ІММ «Фраксім»